પ્રસ્તાવના.

પ્રીય વાંચનારાઓ! જુગાર રમવાથી ઘણા નુકશા થાય છે ને તેમાં ઘણા માણસો ઘણી ખરાબ હાલતે પહોચ્યા છે.

જુગારનો ચાલ આપણા દેશમાં ઘણો પ્રસરી ગયેલ છે તેથી પણ દેશની સ્થિતી ખરાબ હાલતમાં આવી ગઈ છે. ઘણા ખરા જુગારીઓ પોતાના ઘર તેમજ તમામ મીલ્કત, અને પોતાની સ્ત્રી પણ તેમાં હારે છે ને છેવટે મરવાનો વખત આવે છે.

આ મારૂ પેહેલુ પ્રયત્ન છે તેથી પુસ્તકની અંદર ભુલો હશે તે સુધારી વાંચવાને માગ નમ્રતા પુર્વક વિનંતી છે.

સારા માણસો તો પુસ્તકની અંદર જે કાંઇ સાર હશે તેજ ગ્રહણ કરશે. લી૦ શેવક.

સુંદરજી પુંજારામ.

જે સાહેબોએ ગરાહક તરીકે મદદ આપી છે તે સાહેબોના નામ ઉપકાર સાથે આશ્રય પત્રમાં દાખલ કીધાં છે. જે ગામના લીસ્ટ વખતસર આવ્યાં નથી તેઓનાં નાંમ રહી ગયાં છે તે માફ કરશો.

લી૦ શેવક

કુંવરજી વિ. વરધમાન.

૨૧૯૬

અંક પેહેલો.

પાત્ર.

સુત્રધાર	નાટકકાર
વદુશક	મસ્કરો.
રૂપસિંહ	મંગળાપુરીનો રાજા.
ગુણસુંદરી	તેની રાણી.
જ્ઞાનદત	તેનો મીત્ર.
મણીભાલ	તેનો પ્રધાન.
જુગારસિંહ	
કમાલખાં	રૂપસિંહનો શીપાઈ.
નાથી	ગુણસુંદરીની દાશી.
જુગારખાં	એક જુગારી.
દયાળસિંહ	આશાપુરીનો રાજા.

રૂપશિંહ દુઃખદર્શક

નાટક

અંક ૧ લો

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ નાટકશાળા.

સુત્રધાર, વિદૂશક, તથા શ્રોતાજનો.

મંગળાચરણ.

શાર્દુલ વિક્રીડીત છંદ.

આદ્યો હું રતિનાથ શત્રુ સુતના, ચર્ણારવિંદને નમું;
જેનું નામ લિધે ટળેજ દુખ સૌ, થાયે રૂડુ અંથનું;
જે માતા જગની ખરી સુખ સૌ, આપી કષ્ટો હરો;
વાણી દ્યો મુજને પ્રજાપતિ, સુતા, હું અલ્પ બુદ્ધિ ખરો.

શિખરિણી છંદ,

રહ્યો જેમ જન્તોમાં સકળ જીવનો આશ્રય થઈ;

સુકાએ પ્રાણીઓ, સુખકર જેનું નામ જલ સઈ;
જેની માયામાં સ્ટષ્ટી, સકળ જગ બુડયું વળી ખરૂ.
તે સ્ટષ્ટી કરતાના, ચરણ કમળે હું શિશ ધરૂ.

સુત્રધાર—(મંગળાચરણ કરી રહ્યા પછી પાસે આવીને) પ્રીય સજ્જનો! આ વખતે આપને આ રમન્ય નાટકશાળામાં બીરાજમાન થએલા જોઈ મને અત્યંત આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે, જેનું બયાન દરી શકવાને હું અશકત છું, આ વખતે આપને તસ્દી આપવાનો હેતુ એટલોજ તે. આ વખત હું "રૂપસિંહ દુઃખદર્શક નાટક" ભજવી બતાવવાનો છું, જેમાં જુગાર રમવાથી થતા નુકશાનો. વગેરે અગણીત લોક પ્રીય બનાવો ભજવી બતાવવામાં આવશે, માટે પ્રીય શ્રોતાજનો, શરૂઆતથી તે આખર સુધી જોવા તસ્દી લઈ મારી ભુલચુકની માફી કરશો.

વિદુશક—હુ—એ—મા ફે—ક—રી—શ.

સુત્રધાર—(તેના તરફ જોઈને) અરે! આ અદભુત શરિરના આદમી તુ શેની માફી કરીશ?

વિદૂશક—મેર મુઆ, માફે ન કરે, ત્યારે તો મા પણ નહીં હોય? અને ફે પણ નહીંજ હોય?

સુત્રધાર—અરે! તું કોઈ બડો ઠગ જણાય છે? બોલ તારૂં નામ શું?

વીદૂષક—બોલ તારૂં નામ, બોલ તારા બાપનું નામ, તું

મ. હું ન મ ઓળખનાર કોણ?

સુત્રધાર—અલ્યા! તું અતિશય બેઅદબ બોલે છે, તે જો અત્રે બીરાજમાન થયેલા સદગ્રહસ્થો સાંભળશે તો ત તને ડોલ મારી કાઢી મુકશે, માટે પુછુંછું તેનો સિદ્ધ જવાબ આપ.

વિદુષક—મતલબ પહેલા તારા શદ પછી તારો સિદ્ધો જોખુ.

સુત્રધાર—અરે! મુરખ, સદગ્રહસ્થો, બોલ.

વિદુષક—શું! બદગ્રહસ્થો?

સુત્રધાર—તુ કોઇ બડો નિરલજ છે, જા અહિંથી ત રૂ કાળુ કર.

વિદુષક—શું કાળુ ન કરૂ, તારે રાતુ કરૂ? લે- તારે. (એમ કહી એક પથર વતી સુત્રધારનું માથુ ફોડવા જાયછે.)

સુત્રધાર—ખશ, ખશ, આઘો નહિ તો તારા ડુકડે ડુકડે કરીશ.

વિદુષક—(બીકથી છલંગ મારતો હોય તેમ સભાસદોનાં જુથમાં ભરાઇ હોકારો કરે છે) અરે! ખસો, ખસો, આઘો રઇ ભાગો ભાગો નહિ તો તમારા ડુકડે ડુકડા કરી નાંખશે.

સુત્રધાર—અરે બેશરમ! આ શી ગડબડ કરી રહયો છે?

વિદુષક—તુ ગટપટ ગટપટ પેલો તીસ્માર ખાં ઇંગરેજી ભણેલા છોકરાની માફક કરે છે, તેમાં કોણ તારો બાપ સમજે? પાંસરો ઉતર પુછતો બંદા જવાબ આપે.

સૂત્રધાર—અલ્યા તારે પુંછ છે કે શું?

વિદૂષક—શું પુંછડું ના હોય ત્યારે તારા જેવા બાંડા હશે.

સુત્રધાર—પુંછડું હોય તેતો પશુ તુ શું જાનવર છે?

વિદૂષક—તુ જાનવર તારો બાપ જાનવર, ઔર ઐસા તો જન કે વર.

સુત્રધાર—ઠીક ભાઇ હું એક કહુ છું ત્યાં તુ સો સંભળાવે છે. બોલ હવે તારૂ નામ દઇશ?

વિદૂષક—ઠીક, અલ્યા આજ તારે મારૂ નામ ઓટકાવી લઇ મને મારી નાખવો છે. (સદગૃહસ્થો તરફ આંગળી કરીને) સાક્ષી રેજો ભાઇ આ મારૂ મોત આણુવા ઇરાદો રાખે છે?

સુત્રધાર—અરે મુરખ હું એવો દુષ્ટ નથી, હુંતો તારૂ નામ પુછુ છું.

વિદૂષક—તુ મારૂ નામ પુછનાર કોણ?

સુત્રધાર—મહેરબાન નમ્રતાથી પુછુ છું કે, તારૂ નામ તથા જાત શું? અરે તુ ક્યાંનો રેહેવાશી?

વિદૂષક—હું ભુતળવાશી માણુસ જાતી મેરા નામ બેહા ઓર લગાવે ઠંદા. (એમ કહી લાકડાનો ડંડાકો મારવા જાય છે)

સુત્રધાર—(ધક્કો મારી દુર કરે છે) અલ્યા તુ વાંદરા જેવો ટીખળી દેખાય છે. (એમ કરતામાં વિદુષક પકડી જાય છે)

વિદૂષક—અગર મારી બાયડી મારડીરે મારી નાખ્યોરે જા જોરે ખાજોરે,

સુત્રધાર—અલ્યા તુતો બડો ઢોંગી તારે આ૫ શું દેખાયછે શું?

વિદૂષક—શું તારે લેઇ જવીછે તે આમ તેમ ધકા મારેછે.

સુત્રધાર—નહિ, નહિ, હું તારા જેવો નિતીભેગ નથી હું તો ફકત જાણવા માટે પુછુ છું?

વિદૂષક—ફોગટ જાણવા સારૂ શા માટે પુછે છે)

સુત્રધાર—યાર ભુલ્યો પણ હવે તારૂ નામ ઠામ કહીશ?

વિદૂષક—પહેલાં તારૂ નામ ઠામ કર, પછી હું મારૂ કહીશ.

સુત્રધાર—લે ત્યારે મારૂ નામ સુત્રધાર.

વિદૂષક--સુ--ત--ર-ધા--ર (નામ બોલતો આમતેમ ફરેછે)

સુત્રધાર—નહિ. સુત્રધાર એટલે નાટકમાં અનેક રસ ભજવી બતાવનાર નાયક.

વિદૂષક—હા, હા, સમજ્યો તારૂ નામ મુતરધાર બોલ તારે બીજા કંઇ નામ છે?

સુત્રધાર--હા સાંભળ મને લોકો ભાગવત નાટકાચાર્ય અને નાયક પણ કહે છે.

વિદૂષક--(હશીને) વાહ! વાહ! તારી ફૈ તારી શત્રુ જણાય છે. જે આવાં નામ પાડયાં, જો ફરીથી ગણાવ-પેલું મુતરધાર-બીજુ ભાંડવત-ત્રીજુ ભાટકાચાર્ય પછીથી બંદા ભૂલી ગય..

સુત્રધાર—અરે તું બુદ્ધિહીન છતાં અભિમાની જણાય છે

સાંભળ-મને નાયક પણ કહે છે.

વિદૂષક--હ, હ, હ, હ, હવે યાદ આવ્યું નહી કહે છે.

સુત્રધાર—અરે મુર્ખ અવળુ કેમ બોલે છે? હવે તારૂં નામ કહે.

વિદૂષક—(પોતાની પાઘડી તપાસે છે) અલ્યા મારૂં નામ તો હું ઘેર ચુકી ગયો.

સુત્રધાર--તું મશ્કરો જણાય છે. હવે કૃપા કરી તાહારૂ નામ કહે.

વિદૂષક--ઠીક, સાંભળ, છાતીએ હાથ રાખજે હો, હબકીશ નહી. પેહેલું તો વનની વિષે રહુ તેથી વનચર, બીજુ હાસ્ય ઉત્પન્ન કરાવું તેથી વેહાશીક, ત્રીજુ લડાઇ હોય ત્યાં સંપ કરાવું અને સંપ હોય ત્યાં લડાઇ મચાવું તે વિદૂષક, ચોથુ રંગ મચાવું તેથી રંગલો, અને બીજા નામ તો તને કહેનાર નથી.

સુત્રધાર—શા માટે નહી કહે?

વિદૂષક--શું બધાય નામ કહી દઉં? હવે તો હું જઇશ. (એમ કહી ચાલવા માંડે છે)

સુત્રધાર—(તેને ઊભો રાખીને) તું કયાં જાય છે. આહિં તારૂ કામ છે.

વિદૂષક--શું આહિં મારો કાળ છે? તું અપશબ્દો મને શા માટે કહે છે?

સુત્રધાર--મેહેરબાન કહુછું કે આહિં તાહારૂં કામ છે.

સુત્રધાર—આજ હુ રૂપસિંહ દુ:ખદર્શક નાટક ભજવી અ ત.વવાનો છું ને તું મશ્કરો છે તેથી આ નાટકને આધારરૂપ થઇ પડીશ.

વિદૂશક—રડીશ તું કે જેની વહુનો ધણી મુઓ. ઓર બંદા તો લઢશે.

સુત્રધાર—અરે બેવકુફ તું મને એલ ફેલ બોલનાર કોણ? ત્યારે કોની સાથે લઢવું છે:?

વિદૂશક—તું બેવકુફ, તારો બાપ બેવકુફ ઓર બંદા તો ત્રણ કુફ અને મારે તારી વહુ સાથે લઢવું છે.

સુત્રધાર—અરે! એ કાંઈ તારા જેવી દુરાચરણી નથી, એ તો બહુ ડાહી છે.

વિદૂશક—રાંડનો ભડવો દેખાય છે પોતાની કાણી વહુના પણ વખાણ કરે છે.

સુત્રધાર—ચાલ દુષ્ઠ, તું જંગલી આવા અપ શબ્દો કહેછે.

વિદૂશક—યાર ભુલ્યો. પણ હવે હું જાઉં છું.

સુત્રધાર—તું કયાં જાય છે.

વિદૂશક—લાડુ જમવા.

સુત્રધાર—હું લાડુ જમાડું તો આહિં રહીશ?

વિદૂશક—હા,

સુત્રધાર—ચાલ ત્યારે, (બંને જાય છે).

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ   ગાં કચેરી

જ્ઞાનદત્ત, મણીલાલ અને બીજા કચેરીના માણસો,
રૂપસિંહ.

મણીલ.—પ્રિય મિત્ર જ્ઞાનદત્ત, કચેરીનો વખત થયો, સ રવે મનુશ્યો આવી રહેલા છે. તથાંપી રાજા સાહેબ? કેમ ન પધાર્યા?

જ્ઞાનદત્ત—તમે જાણો છો કે, રાજાજીને જુગારની કુચાલ લાગેલી છે જેથી કોઇ જુગારી મળ્યો હશે તો તે ના ફંદમાં ફસાયા હશે.

મણીલાલ—તેમજ હશે, પણ એ કુચાલ ઘણીજ દુઃખદાય ક છે. એ ખરાબ ચાલથી રાજાજીને ઘણાં દુઃખ વેઠવા પડશે માટે આપણી બનતી મેહેનતથી એ ટેવ છોડાવ વી એ આપણી ફરજ છે.

જ્ઞાનદત્ત—એ જુગાર ટેવને માટે મેં વારંવાર રાજા સાહે બને અરજ કરેલી છે, કે એ ચાલનો તમે ત્યાગ કરો પરંતુ દીલગીરી છે કે તેમનાથી તે ટેવ છોડાતી નથી.

મણીલાલ-કદાપી રાજાજી આપણી વિનંતી માન્ય ન કરે તોપણ તેમના સુભેચ્છકપણાથી હર વખત અરજ કર્યા કરવી કે જેથી એ કુચાલનો જલદી નાશ થાય.

(રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે એટલે બધા ઉઠી સ લામ ભરે છે, અને છડીદાર નેકી પુકારે છે

થોડો વખત રાજદરબારની વાત કરેછે. રીત
તે થઇ રહયા બાદ કચેરીના મનુષ્યો રજાલે
છે ફક્ત રાજા જ્ઞાનદત્ત અને શીપાઈ રેહેછે.)

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ, આપને કચેરીમાં પધારવાને વિલંબ શા કારણથી થઇ તે વાત કૃપા કરી દાસને જણાવશો.

રૂપસિંહ—મને કાંઇ સેહેજ કામ હતું તેથી રોકાયો હતો.

જ્ઞાનદત્ત—ઠીક સાહેબ, કે જે કામમાં આપે ઘણા મગ્ન થઇ કચેરીના અમુલ્ય વખતમાં વિલંબ કરી, માટે તે કામ તાબેદારને જણાવવું જોઇએ.

રૂપસિંહ—પ્રિય મિત્ર! તું એવી સંખ્યા ધારતોજ નહીં કે હું જુગારના કામમાં રોકાયો હઇશ.

જ્ઞાનદત્ત—ના સાહેબ, કદાપી જુગારી મળ્યો હોય તો ભલે, રાજા છો આપને રમવું સ્હેજ. પણ દીલગીર છું કે, મારી વિનંતી ઉપર વિનંતીઓ આપને કાંઈ પણ અસર કરતી નથી, કદાપી આ કુચાલ આપને છોડશે નહીં તો, ઇજત, આબરૂ, ધન, માલ, અને દેશ વગેરેની ખરાબી થવાનો વખત જલદી આવી પોહોચશે.

રૂપ.સિંહ—અરે! પ્યારા મિત્ર! તારે દીલગીર થવાનું નથી કારણ કે, હું કોઇ વખત જુગાર રમું છું, અને મારા વિચાર પ્રમાણે તેમાં કેટલોક નફો પણ છે.

જ્ઞાનદત્ત—અરે સાહેબ! પાંડવોને જેથી વનવાશ જવું પડયું, અને પોતાની પ્રાણ પ્રિયા દ્રપદીનાં વસ્ત્ર હરણ થયાં, તે દુઃખ તેમને સહન કરવું પડયું તેનું કારણ જુગાર શિવાય બીજું કાંઇ પણ ન હતું.

તેમજ નળરાજને પોતાની વ્હાલી સ્ત્રી દમયંતીનો વિયોગ થયો અને મહા મહા કષ્ટ સહન કરવાં પડયાં તેનું કારણ પણ જુગાર હતું, માટે એ આપ સાહેબ નો કટો શત્રુ છે. વાસ્તે સાવચેતીથી દુર રેહેવું એમ મારી વિનંતી છે.

રૂપસિંહ—સદા સુખેચ્છક મિત્ર, જો તું તેને માટે નાખુશ હોય તો હવેથી હું નહિ રમું.

જ્ઞાનદત્ત—જે વખત હું આપને અરજી કરૂંછું તે વખત આપ એજ ઉત્તર આપો છો, પણ પાછળથી જુગાર બાજીનો રસ આપને લાગેલો છે તે છુટતો નથી.

રૂપસિંહ—હવે તો હું જરૂર જરૂર છોડી આપીશ એમ તારે ખાત્રીથી માનવું.

જ્ઞાનદત્ત—ત્યારે તો ઘણુજ સારૂ હવે હું રજા લઇશ.

રૂપસિંહ—શું! મારાં ભાભી સાહેબે રસોઇ અત્યારમાં તૈયાર કરી રાખી હશે?

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ, આ વખત તે રસોઈ હોય? હુંતો જમીને આવ્યો છું.

રૂપસિંહ—ત્યારે તો ઠીક, પણ પાછા કયારે આવશો?

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ સાંજે આવીશ.

રૂપસિંહ—બહુ સારૂ,

(જ્ઞાનદત્ત જાય છે થોડીવારે જુગારસિંહ પ્રવેશ કરે છે

રૂપસિંહ—(જુગારસિંહને આવતો જોઇને મનમાં) સારૂં થ યું કે ગ્યાનદ-તના ગયા પછી આમનું આવવું થયું.

જુગારસિંહ—કેમ સહેબ ખુશી? તબીયત દુરસ્ત હૈ?

રૂપસિંહ—હા, હું તો ખુશીમાં છઉં ને આપ આવ્યા તે વધારે ખુશી, તમે પણુ ખુશીમાં છો?

જુગારસિંહ અરે! સાહેબ શી વાત કહુ? બે ચાર દીવસ થી તો મને એવું થઇ ગયું છે કે બસ વાતજ નહી!!!

રૂપસિંહ-અરે! એવું શું છે? મને કહો તો ખરા.

જુગારસિંહ-આજ ચ.ર દહાડાથી નો બાજી ગંજીફો કે બીજી કોઇ જાતની રમુજી રમત તો નજરે દીઠીજ નથી.

રૂપસિંહ--તમારા ચાર દહાડા વગર રમે ગયા તેતો ઘણી જ નવાઇ! મારાથી તો એક ઉપર બીજો દહાડો થાય જ નહિ.

જુગારસિંહ--મને પણુ એમજ છે, પરંતુ કોઇ સોબતી નહી મળ્યા તેમજ આપ પાસે પણ ના અવાયું તેથી એમ થયું છે. આપની ઇચ્છા હોય તો આ વખત જુગાર બાજીનો રસ લઇએ.

રૂપસિંહ--હા, મારી પણુ એમજ મરજી છે, અને તમે કહ્યું એટલે તો પુરી ગમત પડશે (કમાઇખાંને) આપણી બાજી લ.વ.

કમાલખાં--લાતા હું સાહેબ.

જુગારસિંહ-સાહેબ બાજીમાં કાંઇ શરત કરીએ તો રમ

વામાં વધારે મજા પડશે.

રૂપસિંહ--બહુ સારૂ, શાની શરત કરશું?

જુગારસિંહ-!એક ગામની એટલે જે હારે તે જીતનાર ને એક ગામ આપે.

રૂપસિંહ--ઠીક,

(કમાલખાં બાંજી આપે છે એટલે બને રમે છે તેમાં જુગારસિંહની હાર થઇ.

જુગારસિંહ (ઉતરી ગએલા ચહેરાથી) હવે હું રજા લઉં છું.

રૂપસિંહ!-સાંજના બાગમાં પધારજો.

જુગારસિંહ--બહુ સારૂ સાહેબ. (જુગારસિંહ જાય છે)

રૂપસિંહ--(ગનમાં) મને મિત્ર જ્ઞાનદત્ત કેહેતો હતો કે જુગાર બાજી ન રમવી પરંતુ એતે રમવાની શી ખબર પડે?

"બાખરાની ખશકોલી આંબાના રસમાં શું સમજે છે?" કોઈ વખતે હાર્યો હશે તેથી તે એમ કેહે છે કે ન રમવું. (કમાલખાંને) આજ સાંજરે બાગમાં જવું છે માટે અશ્વ તૈયાર કરી રાખજે

કમાલખાં--જેવા હુકમ.

(સાંજે કમાલખાં અશ્વ તૈયાર કરી લાવે છે એટલે બાગમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ   મોતીબાગ

રૂપસિંહ, કમાલખાં પછીથી જુગારસિંહ.

રૂપસિંહ--કમાલખાં, બાગની હવા તો સારી દેખાય છે.

કમલખાં--સચ્ચા શાહેબ, હવા તો અચ્છી હે.

રૂપસિંહ--આપણે આહિં ઝાઝી વાર થયા આવ્યા છઈએ એ પણ જુગાર સિંહ હજી સુધી કેમ નહિ આવ્યા હોય. તમે જઇને બોલાવી આવ્યો.

કમાલખાં--બાગ કે દરવજે મેં કોઇ આદમી દિખા નહિ. વો તો જુગારસિંહ નહિં?

રૂપસિંહ--એજ જુગારસિંહ છે.

(જુગારસિંહ પ્રવેશ કરે છે)

જુગારસિંહ--બેઠા સાહેબ.

રૂપસિંહ--હા, પધારો તમને તેડવા માટે માણસ મોકલતો હતો તેવામાંજ તમે આવ્યા.

જુગારસિંહ--હવે શી મરજી છે? બ. જી ચલાવવાનો વિચાર છે?

રૂપસિંહ--એમા વળી મરજીનું પુછવાનું હોય? આ વખત સરત કેવી કરવાનો વિચાર છે?

જુગારસિંહ--આ વખત તો એવી સરત કરવી કે જે હારે તે જીતનારને પોતાનો મુલક પાંચ વરસ સુધી સ્વાધિન કરે,

રૂપસિંહ--પણ એટલો વધારે ઠરાવ કરવો જોઇએ કે, હારનાર પાંચ બરસ સુધી વનમાં રહે.

જુગારસિંહ--ભલે જેમ મરજી હવે તાકીદ કરો (બંને રમે છે)

જુગારસિંહ--(મનમાં) એક ગામતો સવારે હાર્યો છું. અને જો આ વખતે હાર્યો તો ખરેખર ભીખારી થવાનો વખત છે. પણ ઇશ્વર વારંવાર હાર નહિં કરે. માટે રમવું તો ખરૂં.

રૂપસિંહ--કેમ તમે શા વિચારમા પડયા છો?

જુગારસિંહ--કાંઈ નહિ સાહેબ, રમત ચલાવો.

રૂપસિંહ--(મનમાં) સરવે જીત થઇ છે, તે ઘણું કરીને આ વખત પણ જીત થશેજ માટે ખુશીથી ખેલ કરૂં,

(બંને જણ કેટલીક વાર સુધી રમત ખેલે છે તેવામાં રૂપસિંહની રમત હારમાં જણાઇ).

જુગારસિંહ:-કેમ સાહેબ, રમત તો ઠીક ચાલે છે.

કમાલખા-રાજાસાહેબ રમતકું ફેરનાઈ હે, બરાબર દેખીએ,

જુગારસિંહ--(મનમાં) હવે તો દેખશે વનના ઝાડવાં.

રૂપસિંહ--(હાર થવાથી ઉદાસ થઇને મનમાં) અરે! ઇશ્વર આનંદતનું કહેવું ના માન્યું તેનું આ ફળ (ચાસન) કમાલખાં, બાજી ઠેકાણે મુકી દે.

કમાલખાં—અચ્છા સાહેબ.

રૂપસિંહ—ચાલો હવે જઇએ

(સૌ જાય છે)

પ્રવેશ ૪થો.

સ્થળ રૂપસિંહની બેઠક.

રૂપસિંહ પાછોથી ગુણસુંદરી નાથી અને જ્ઞાનદત્ત.
રૂપસિંહ-- (મનમાં) અરે! મારે પાંચ વરસ સુધી જંગલમાં ભટકવું પડશે તથા કુટબના શા હાલ થશે?(એવા વીચાર કરેછે તેવામાં ગુણસુંદરી પ્રવેશ કરેછે.)
ગુણસુંદરી- પ્રાણનાથ, આપની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારી; આપનો મુખચંદ્ર જોઇ પ્રસન્ન થનારી; પોતાણી રૂપ દાસી આપને વિનતી કરે છે કે, આજે આનંદ રૂપ સુર્ય આડુ એવું શું વાદળું આવેલું છે કે, જેથી આપનું મુખ કમળ અપ્રસન્ન દેખાય છે, તેનો હેતુ કૃપા કરી જણાવશો.
રૂપસિંહ-પ્રાણ પ્યારી, આજના દિવસ મને ઘણો ભયંકર લાગે છે. તથાપી તરૂ મુખ કમળ જોઇ મારા શરિરમાં ધૈર્યતા વાસ કરે છે. પરંતુ જયાં તારો વિયોગ થયો કે, દુઃખ સાગરમાં ગબડી પડવાને કાંઇ વાર નથી.
ગુણસુંદરી-હે પરમપ્રિય ગુણસાગર ધૈર્ય ધુરંધર આપને શું મોટું શંકટ આવી પડેલું છે કે, જ્ઞાનદત્ત સુરખા મિત્ર રૂપી ઝાઝ છતાં દુઃખ સાગરમા બુડવું પડશે, માટે એ જયાં સુધી આપ મને નહિં કહો તેટલી વારમાં મારા પ્રાણની હાણ થયા વિના રેહેશે નહિં, માટે એક.

જગમાં મને વિભાગી કરશો કે જેથી આપના જીવને શાં-તતા થશે.

રૂપસિંહ—આજે હું જુગારસિંહની સાથે જુગાર રમ્યો; તેમાં મારી હાર થઇ તેથી પાંચ વરસ જંગલમાં રે-હેવું પડશે, માટે તારે ધૈર્ય રાખવું.

(ગુણસુંદરીએ વાક્ય સાંભળતા મુર્છાંગત થઈ જ-મીન ઉપર પડે છે.)

રૂપસિંહ--અરે? જગદાધાર! વિશ્વવિનાયક પરમેશ્વર, આ મારા ઉપર તારી અકૃપાનો વરસાદ કેમ વરસવા લા-ગ્યો? (નાથી પ્રવેશ કરે છે,)

નાથી—અરેરે પ્રભુ! મારી બાઇ સાહૅબને આ સું થઇ ગયું!!

રૂપસિંહ—પાણી લાવી, તારી બાઇને થોડું શાંન્ત કર.

નાથી—કૃપાનાથ મારીબાઇસાહેબને જાગૃત કરૂ છું.

(નાથી--પાણી લાવી; ગુણસુંદરીનો હાથ તપાકડીતેને જા ગૃ કરી પાણી પાઇને--),

નાથી—બાઇસાહેબ આપને મુરછા શા કારણથી આવી?

ગુણસુંદરી--રાજાસાહેબ કહે છે કે, મારે પાંચ વરસ વન માં જવું પડશે,

રૂપસિંહ— પ્રીયા તું ધીરજ રખી અહિંયાં રેહેજે, અને કાંઇ ફિકર ચિંતા કરશો નહિ. પાંચ વરસ કાલે પુરાં થ-ઇ રેહેશે ને હું પાછો મારૂં રાજય સંભાળીશ.

ગુણસુંદરી-- (આશ્ચર્યથી) અરે! પ્રિયપતી રાજ પણ પાંચ

બરસ સુધી તેના સ્વાધિન રેહેશે, ત્યારે હું એકલી નિરાધાર કેમ રહી શકીશ? માટે મને તમારા વિયોગનું દુઃખ સહન ન કરવું પડે તેમ કરવા કૃપા કરશો, હું રાજ્યની પાયમાલી અને આપનો વનવાસ એ બે શબ્દ સાંભળી ઘણીજ દીલગીર થઇ છું તેથી તમારા વિયોગે મારા જીવને જરા પણ શાંન્તિ થવાની નથી.

રૂપસિંહ—પ્રિય લલના. તું જાણે છે કે, મનુષ્ય ઉપર સુખ દુઃખ વારા ફરતી અમલ ચલાવ્યા કરે છે. તારે આટલો બધો અફસોસ ન કરવો જોઇએ. ઇશ્વર સઘળું સારૂ કરશે; જ્ઞાનદતને પણ તારા માટે યોગ્ય બંદોબસ્ત કરવા કેહેતો જઇશ. અને તેની સ્ત્રી જ્યાં સુધી હું આવું. ત્યાં સુધી તારી પાસે રહેશે

ગુણસુંદરી— ના પ્રાણનાથ. હું તો તમારા સાથેજ આવવાની.

લલીત છંદ.

નથિ વિયોગનું દુઃખ વેઠિયું;
કયમ કરી જશે તેહ તો સહ્યું.
ઉર વિચારના એહ રાખવો;
શિદ વિયોગનો ખેદ ચાખવો.
અબળ જાતિ હું એકલી અરે;
કમ કરી રહું તે કહો ખરે.
પતિવ્રતા તણો ધર્મ એહ છે;
પતિ દુખે દુખી સાચિ તેહ છે.

પ્રિયપતી મારા ઉપર દયા લાવી મુને તો સાથેજ રાખો.

રૂપસિંહ--જગતનાં દુઃખ સહન કરવાને અબળાઓ અશક્ત છે. ત્યારે તું તો રાજપત્ની છું.

ગુણસુંદરી----

લલિત છંદ.

નથિ હું આપથી તો મૃદુ જરા;
મુજથિ આપ તો છો મૃદુ ખરા.
(ત્યારે) વન તણા દુઃખો આપથી અરે;
સહન શી રીતે તે થશે ખરે, ૧
તુમ વિના વળી મારી શી થશે;
શરિર તો નકી આવું થશે

રૂપસિંહ--પ્રિયા તું શોક કરવો છોડી દઈ મને જલદી જવા દે, હવે હું ક્ષત્રી વચનની ખાતર એક ક્ષણ પણ રહેવાનો નથી.

ગુણસુંદરી--દીલગીરીની સાથ વિનંતી કરૂં છું કે આપનું જેમ શ્રેય થાય તેમ કરશો.

રૂપસિંહ--પ્રિય પ્રિયા તું હવે તું તમ્હારા મહેલમાં જા, કારણ કે, જ્ઞાનદત્ત આવે છે.

(ગુણસુંદરી જાય છે અને જ્ઞાનદત્ત પ્રવેશ કરે છે.)

જ્ઞાનદત્ત--કેમ સાહેબ.

રૂપસિંહ--પ્રિયમિત્ર જ્ઞાનદત્ત આવો.

જ્ઞાનદત્ત આજે આપનું વદન અપ્રસન્ન શા કારણથી જ-

ણાય છે?

રૂપસિંહ--મિત્ર, તમારા કેહેવા પ્રમાણે મારાથી નહી વરતાણું તેનું ફળ આજે મળયું છે, હવે રાજ્ય છોડી પાંચ વરસ વનમાં જવાનો સમય આવેલો છે.

જ્ઞાનદત્ત--હું હેં! અતે!! શી વાત.!!!

રૂપસિંહ--મે જુગાર રમવામાં હારેથી જુગારસિંહને પાંચ વર્શ રાજ્ય ભોગવવા આપી વનમાં રેહેવા કબુલકરેલું છે.

જ્ઞાનદત્ત--રાજા સાહેબ, મેં આપને વારંવાર આ દુર્ગુણથી દુર રહેવા વિનંતી કરેલી પણ થવા કાળને લીધે આપણા એકવાર સમજી તેનો ફાયદો લેવાણો નહિ. અને જેમ ઝેરનાં ઝાડને વાવી અમૃત ફળની આશા રાખવી એ કયાંથી બને? માટે જેવા ઝાડ તેવાંજ ફળ. પરંતુ હજી એ દુઃખદાયક દુર્ગુણથી દુર રેહેવાય તો ઘણો લાભ છે. જેમ આગળની મારી વિનંતીઓ નકામી ગએલી છે, તેમ આ ન જવા અરજ છે.

રૂપસિંહ—હવે તે બાબત પશ્ચાતાપ કરું તોપણ કાંઇ વળવાનું નથી, આટલું વિત્યા છતાં તમારૂં કહયું નહિં માનું તો પુરી કમનસિબ છે.

તમારી સ્ત્રીને મારી ગેરહાજરીમાં તમારી ભાભીની પાસે રહે તેમ બંદોબસ્ત કરશો. અને કાંઈ પણ રસ્તાનો સામાન જોઇએ તે લાવી આપવાને મણીલાલને મારી

વતી બલામણ કરશો મણીલાલની તથા રાજ્ય કુટુંબ તમે પણ સંભાળ રાખજો.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ હું તો આપની સાથેજ આવવાનો.

રૂપસિંહ—તમારે નાહક જંગલનાં કષ્ટ સહન કરવાં શા માટે આવવું જોઇયે.

જ્ઞાનદત્ત—મિત્રનો ધર્મ છે કે મિત્રને દુઃખે દુઃખી અને સુખે સુખી ત્યારે આપને કષ્ટ પડયું છે તો મારે પણ તે કષ્ટમાં ભાગદાર થવું જોઇયે. માટે હવે કૃપા કરી મને સાથે લેવાનો વિચાર કરો.

રૂપસિંહ—ભલે જેમ તમારી મરજી.

જ્ઞાનદત્ત—ત્યારે હું મારે ઘેર ભલામણ કરી આવું.

(જ્ઞાનદત્ત જાય છે.)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ જ્ઞાનદત્તનું ઘર.

જ્ઞાનદત્ત અને તેની સ્ત્રી કાશી.

જ્ઞાનદત્ત—પ્રાણપ્રિયા, તારે રાણી ગુણસુંદરી પાસે રેહેવુ પડશે.

કાશી—પ્રાણનાથ, રાણી ગુણસુંદરીને મારી શી જરૂર છે?

જ્ઞાનદત્ત—આજે મારે તથા રાજાજીને વિદેશ જવું પડે તેમ બનેલું છે.

કાશી—પ્રાણ પ્રીય આપને તથા રાજાજીને પરદેશ શા કા-

રણથી જવું પડે છે.

જ્ઞાનદત્ત—આપણા રાજાજી જુગારસિંહની સાથે જુગાર રમતાં આખો મુલક પાંચ વર્ષ સુધી હારી ગએલા છે, એજ વિદેશ જવાનું કારણ છે.

કાશી—આપણે! સ્નેહીનો ધર્મ છે કે; તેમના દુઃખમા ભાગ લેવો પણ આપના વિયોગથી મારૂ દીલ કોઇ જગોએ ચેન પામનાર નથી, માટે મારી હયાતી જોવાની ઈચ્છા હોય તો જેમ બને તેમ જલદી આવી દર્શન દેશો. હું રાણીસાહેબ પાસે રહી દુઃખમાં દાહાડા કાઢીશ.

જ્ઞાનદત્ત—પ્રીયા હું જલદી આવીશ અને તારી સંભાળને માટે રાજાજીના પ્રધાન મણીલાલને ભળામણ કરતો જઇશ.

કાશી—સ્વામીનાથ આપની આજ્ઞા પ્રમાણે વરતીશ. અને રાજાજીને કેહેજો કે, રાણીજીની કાંઈ ફીકર ન કરે.

(જ્ઞાનદત્ત રાજા પાસે જાય છે, તેવામાં રસ્તે મણીલાલ મળે છે.)

જ્ઞાનદત્ત—પ્રધાનજીસાહેબ, આજે મારે, તથા રાજાજીને રાજ્ય છોડી પરદેશ જવું પડે છે, માટે પાછળથી રાજ્ય કુટંબનો તથા મારા કુટંબનો તથા મારા કુટુંબને યોગ્ય બંદોબસ્ત રાખશો.

મણી—જ્ઞાનદત્ત આપના કહેવા મુજબ વરતીશ પણ ત-

તમારે તેમજ રાજાજીને પરદેશ કેમ જવું પડે છે?

જ્ઞાન—તમે તથા મેં વારંવાર રાજાજીને, જુગાર રમવાની કુચાલ ત્યાગ કરવાને વીનંતીઓ કરેલી, પણ તેમણે કાંઇ પણ ધ્યાન આપ્યું નહીં, જેથી હુનસિંહને પાંચ વરસ રાજ આપી વનમાં રહેવાનો તખત આવેલો છે,

મણી—રાજાસાહેબને મારા પ્રણામ કહેજો અને રાજ્ય કુટુંબની તેમજ તમારા કુટુંબની કાંઇ પણ ચિંતા ન રાખે.

જ્ઞાન—રાજાજીને એકાએક જવાનું બની આવેલું તેથી તમને બોલાવી ભલામણ કરી શકાણી નથી, તેથી મને હુકમ કરયો છે કે મણીલાલને ભળામણ કરજે

મણી—સાહેબ રજા લઉંછું.

જ્ઞાન—હવે હું પણ રજા લઇશ, કારણકે, રાજાજી રસ્તે પડેલા હશે.

(બને જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ વન જવાનો માર્ગ

રૂપસિંહ, કમાલખાં અને પાછળથી જ્ઞાનદત્ત

રૂપસિંહ—કમાલખાં જોતો ખરો હજી સુધી જ્ઞાનદત્ત કેમ ન આવ્યા.?

કમા—રાજાસાહેબ, જ્ઞાનદત્ત આતેહે.

રૂપસિંહ--કમાલખાં હવે તું શેહેરમાં જા, કારણ કે, જ્ઞાનદત્ત આવ્યા માટે હવે તારી જરૂર પડે તેમ નથી. (કમાલખાં જાય છે)

જ્ઞાનદત્ત--સાહેબ આપણે જલદી ઘોડા ચલાવો, નહીંતો રાત પડશે એટલે રસ્તાની હરકત પડશે.

રૂપસિંહ--ભલે ઘોડા ચલાવો, આહીંથી થોડે દુર બાગ છે ત્યાં રાત રહેશું.

જ્ઞાનદત્ત--એ કયો બાગ ?

રૂપસિંહ--તમને માલમ નથી ?

જ્ઞાનદત્ત--ના સાહેબ મને યાદ નથી.

રૂપસિંહ--આપણો આરામ બાગ ઉતર દિશા તરફ છે તે.

જ્ઞાનદત્ત--ત્યારે એ બાગનો રસ્તો તો ઉતર દિશા તરફ રહયો, અને આપણે તો પુર્વદિશા બાજુ ચલાવે છીએ તો એ બાગ ક્યાંથી આવશે ?

રૂપસિંહ--ત્યારે સારૂ થયું કે આપણને યાદ આવ્યું. માટે ઉતરદિશા તરફ ચાલો.

જ્ઞાનદત્ત--ભલે સાહેબ ચાલો.

(બને ઉતરદિશાએ ચાલે છે.)

રૂપસિંહ--મિત્ર જ્ઞાનદત્ત જુઓ એ બાગ દેખાવવા માંડયો

જ્ઞાનદત્ત--(બાગસામી આંગળી કરીને) સાહેબ, આ બાગતો ઘણો સુસોભિત અને સારાં વૃક્ષની ઘટાવાળો છે.

રૂપસિંહ--પ્રિય મિત્ર, હવે અશ્વ ઉપરથી ઉતરો ચાલો બાગમાં જઈએ.

(બંને જાય છે)

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ આરામ બાગ.

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત અને બાગવાન

જ્ઞાનદત—વાહ! વાહ!! બાગ કેવો સુંદર છે.

(બાગવાન સેતરંજી પાથરી બંનેને બેસારે છે)

બાગવાન—રાજાધિરાજ, જો આપનો હુકમ હોય તો તાબેદાર થોડાએક, ખુશબોદાર પુષ્પ હાજર કરે.

રૂપસિંહ—ભલે.

(બાગવાન, જાઈ, જુઈ, મોગરો, માલતી, ગુલાબ, પારીજાત, બોરસલી, ચંપો, ચંબેલી, વગેરેના ફુલ તથા દાડમ. જમરૂખ, કેરી, નારંગી, સીતાફળ, દ્રાક્ષ, પપનસ ઇત્યાદિ ફળો લાવી રાજા અને જ્ઞાનદત્ત પાસે મુકયા.)

રૂપસિંહ—જ્ઞાનદત્ત, બાગવાનને બે રૂપૈયા આપો.

જ્ઞાનદત્ત—(આપે છે)

બાગવાન—અનદાતા, જે જે સરસામાન જોઈયે તે મુજબ તાબેદાર બાગમાં મળતો લાવી આપવાને હાજર છે.

(રૂપસિંહ અને જ્ઞાનદત્ત બંને જણાએ થોડાં ફળ ખાધાં.)

સાનંદન— **મનહર છંદ**

રચના રચી છે સારી, જુઓ જન ધારી ધારી;
કારીગરી કરી ભારી, ધન્ય કરનારને.
મોગરોને જાઇ જુઇ, આંબલી ચંબેલી ઘણી;
આવળ બાવળ અતી, કેળાં ઘણાં કેળને.
ગુલાબ કરેણુ અને, શીતાફળ કેરા ઝાડ;
આંબાનાં દેખાય, વૃક્ષ ડાળું અતી ઘણું.
પિંપરને પીંપળાનો પાર, ના આવે ગણુતીથી;
જાંબુ ઘણા ઝુકી રહ્યાં, જાંબુ કેરા ઝાડને.
બોરડી લંબુડી અને લિંબડાને બીલી બહુ;
વડ કેરૂ તરૂ મોટું, અતી ઘણી બોર છે.
દાડમને જમરૂખ, ખીજડી ખજુરી ઝાંઝી
સાગને શીસમ, અતી વળી બહુ તાજ છે.
અહિ વાલી લટકે છે, તરૂ છે અશોક તણાં
આમળી કાંચકી અને, ચંદનના વૃક્ષ છે.
અરણી છે ઘણી ઘણી, તરકારી તકની છે;
ગણુતીથી પાર નાવે, અતી વૃક્ષ અન્ય છે.
જાત જાતના જનાવરો અહિં;
અતી કલોલ કરે છે વળી શું.
હીર વાવનુ જંગ ઘણું સારૂં છે.
બેઠકનો ઘાટ તો ઘણો સરસ.

બનાવ્યો છે આ બાગ જોઈ;
મને આનંદ ઉત્પન થાય છે;
હવા પણ શરિરને સુખ દાયક છે.

રૂપસિંહ—જ્ઞાનદત્ત આપ વખાણ કરો છો તેવોજ બાગ છે પણ હવે રાત ઘણી ગએલી છે માટે સુઇ રહીએ અને સવારમાં વેહેલાં ચાલીશું

(સવારમાં વેહેલા ઉઠીને બને જણ ચાલવા માંડે છે.)

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ અરણ્ય,

રૂપસિંહ અને જ્ઞાનદત્ત

રૂપસિંહ—પ્રિયમિત્ર, તુરંગ ત્વરાથી ચલાવો કેમકે અરણ્ય ઘણું મોટું છે.

જ્ઞાનદત્ત—હું પણ તમારી કેડેને કેડેજ અશ્વ ચલાવું છુ.

રૂપસિંહ—આપણે સવારના ચાલીએ છીએ અને સાંજ થઇ ગઇ પણ હજી આ ભયાનક જંગલનો પાર આવતો નથી. માટે હવે તાકીદે ચાલી આ જંગલમાંથી નીકળી જવાય તો સારૂં.

જ્ઞાનદત્ત—હા સાહેબ સુર્ય અસ્ત પણ થઇ ગયો અને આ જંગલ અને ઘણુ બીવરાવે છે.

સોરઠો

ડરૂં અતિ દિલ માંહી, સોર જનાવરનાં સુણી;
હિમ્મત રહેજ નહિં, આ જંગલ માંહે જરા.

વાઘ વરૂ શીયાળ, સિંહ શોર ઘણા કરે;
શું દેશે હમણાં કાળ, સિંહ આવી મુજ ઉપરે.

રૂપસિંહ—જ્ઞાનદત્ત, આમ ઢીલા શું થઇ જાઓ છો? જરા હિંમત રાખો; હમણાં જંગલ બાહાર નીકળી જઇએ છીએ.

જ્ઞાનદત્ત—આવા મહા વિકાળ જંગલમાં અંધારી રાત્રે ચાલવું અને જંગલી, ઘાતકી, જનાવરોનાં શોર સંભળાય ત્યાં ધિરજ શી રીતે રહે ?

રૂપાસિંહ—થોડે આગળ આવો, કોઇ નિર્ભય જગ્યા આવે ત્યાં વિશ્રામ કરીએ. હવે રાત પણ પાછળ થોડીજ રહેલી છે.

જ્ઞાનદત્ત—ઠીક સાહેબ, પણ આ ઝુંડ સરખું શું જણાય છે?.

રૂપસિંહ—(મનમાં) અરે ઇશ્વર ! જ્ઞાનદત્તને મેં સાથે; મને હિમ્મત આપશે એમ જાણી લીધો છે, પરંતુ આતો પણ મારા જીવને ભય લગાડે છે.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ આ વડ દેખાય છે આહિં વિશ્રામ કરીએ તો સારૂં અને આટલામાં કોઇ જાનવરનો શોર પણ સંભળાતો નથી.

રૂપસિંહ—બહુ સારૂ ત્યારે.

(બને ઘોડા ઉપરથી ઉતરે છે)

રૂપસિંહ—તમે સુઇ જાવ હું ચોકી કરૂં છું.

જ્ઞાનદત્ત—બહુ સારૂં સાહેબ.

(જ્ઞાનદત્ત જઇ જાયછે, ને રૂપસિંહ ચોકી કરવા બેઠો છે. તેવામાં એક વાઘ આવે છે એટલે રૂપસિંહ તેની પાછળ જાય છે એટલે વાઘ નાશી જાય છે ને રસ્તામાં એક જુગારખાં નામનો ધુતારો મળે છે.)

જુગારખાં—(રૂપસિંહને) તુમ કોન હો? ઔર યહ જંગલ મેં કાયકુ ભટકતે હો?

રૂપસિંહ—તું કોણ છે ને આહિં શા માટે રખડે છે?

જુગારખાં—હમ સોદાગરહે ઔર શીકાર કરનેકુ વાસ્તે નીકલ પડેહે.

રૂપસિંહ—તારૂં નામ શું?

જુગારખાં—મેરાનામ જુગારખાં સોદાગર.

રૂપસિંહ—તમારૂ મુકામ ક્યાં છે?

જુગારખાં—મેરા મુકામ યાંસે એક કોસપે નલાવ ઉપરહે.

રૂપસિંહ—ઠીક તમારૂ નામ જુગારખાં છે, ત્યારે તો જુગાર બાજી રમવાનો શોખ હશે ખરો?

જુગારખાં—હા સાહેબ, શોખ હેતો ખરા. આપ કોન હો, ઔર આપકા નામ ક્યા?

રૂપસિંહ—હું રાજા છું ને મારૂ નામ રૂપસિંહ છે.

જુગારખાં—અચ્છા સાહેબ, ચલો હમારા મુકામપર.

(બન્ને જણ જાય છે

પ્રવેશ ૯ મો

સ્થળ જંગલમાં વડ

જ્ઞાનદત્ત એકલો પછીથી રૂપસિંહ.

જ્ઞાનદ ૧—(સ્વારમાં જાગી જુવે છે તો બે અશ્વ સિવાય બીજા કોઇને દીઠું નહીં તેથી મનમાં) રાજા રૂપસિંહ ક્યાં ગયો હશે? કોઇ હરામખોર તેને લઇ ગયું હશે? કે આટલામાં પોતે ક્યાંય ગયા હશે? (થોડીવાર વાટ જુએ છે પણ કોઇ આવતુ નથી એટલે આસન) અરે! રાજા રૂપસિંહ!! તમે ક્યાં છો? અને હું આટલું આટ લું, કષ્ઠ સહન કરી આપની સાથે આવેલોછું ને મને દર્શન શા કારણથી નથી આપતા? શું! આપ મારી મશ્કરી કરો છો? કે મારા કાયરપણાની પરિક્ષા લોછો? પણ હવેતો દિવશ ઉગેલો છે કે જેથી મારા મનને ભય લાગશે નહી. માટે આપ જ્યાં હો ત્યાંથી કૃપા કરી જલદી આવી મને દર્શનનો લાભ આપો. હું તમારો દીલોજાન મીત્ર છું અને આપને છોડી કદી જનારજ નથી, એમ તમારે ખાત્રીથી જાણવું.

મારા પ્યારા મીત્ર! જો હવે તમે આહિં જલદીથી નહી આવો તો મારા પ્રાણની હાણ થઈ જશે, માટે તમારા મિત્રને દુઃખ દરીયામાં સફર કરતાં વ્હાણમાંથી શુ કારણે ફેંકી દીધો છો?

હું દુઃખસાગરમાં ડુબી મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ ત્યાં સુધી પણ તમે દર્શન નહિં દ્યો કે શું?

આ જંગલ તમારા વિના મને મહા ભયંકર લાગે છે માટે તમારા સિવાય મને ધિરજ કોણ આપશે?—આ પ એક વખતનો દર્શન આપો કે જેથી મારા જીવને શાન્ત કરૂં.

મેં આપનો એવો મોટો શો અપરાધ કીધો છે કે મને એકદમ દુઃખસાગરમાં નાંખી ચાલ્યા ગયા.

[લલિત છંદ,]

પરમ મિત્ર તું હાય ક્યાં ગયો,
(શીદ) ગરિબ મિત્રથી વેગળો થયો.
દુખદ જાણુ તું પ્રીય આ સમે,
તુજ વિના રહ્યુ જાય ના ક્યમે. ૧
કપટ તેં કર્યું (કે) શી રિતે થયુ,
તુજ વિયોગથી સુખ સૌ ગયું.
હૃદય કંપતું મિત્ર માહરૂં;
તુજ વિના હવે જીવિ શું કરૂં. ૨
સુખદનો રવી અસ્ત પામિયો,
દુખ તણો રવી આજ ઉગિયો.
દિલ ઉદાસ તો થાય માહરૂં,
અરર આ થકી મર્ણ તો ભલું. ૩

ખબર નો'તિજે આમરે થશે,
(શું) કપટ તો કરી નાશિ તું જશે
બંધવ કયાં ગયો મૂજ જોડિયો,
ગરિબ મિત્રથી સ્નેહ તોડિયો. ૪

અરે! પ્રભુ, હું આટલા આટલા વિલાપથીં બુમો પ
ડુંછું તોપણ મને કોઇએ જબાપ દેતુ નથી. મારા જે
વો કમબખ્ત કોણ? કે જેણે રાજાને ચોકી કરવા કહી
પોતે સુઈ રહયો. ખરેખર મારા દુર્ભાગ્યને લીધે એમ
થયું છે. હવેહું આહિં કયાં સુધી રહુ? શું! તે મને
આંહિં રહેથી મળશે ના નહીં, પણ કોઇ જગ્યોએ હો
ય ને આવે તો પરમેશ્વરની પુરી મેહેરબાની.

(એક ઘોડેસ્વારને આવતો જોઇને) ભાઇ તમે કો
ણ છો ?

દયાળસિંહ—હું આશાપુરીનો રાજા દયાળસિંહ છું.

શાનદત્ત—આપે માર્ગમાં કોઈ જગ્યોએ મારા રૂપસિંહ રા
જાને જોયા ?

દયાળસિંહ—ભાઇ તું કોણ છે, અને તારો રાજા કોણ?
તું આહિં શા કારણથી આવ્યો છું ? ને આવો દી-
લગીર શા કારણથી થઇ ગયો છુ ? તે વિષે અથ ઇ
તિસ્વીસ્તર વૃતાંત મને કહી સંભળાવ.

શાનદત્ત—સાહેબ, રૂપસિંહ   નો રાજા છે અ
ને હું તેનો મિત્ર છું અમારે કંઇ કારણસર વનમાં

નિકળવું પડયું છે. અને રાતના આહીં આમે સુતા હતા, સવારમાં મેં ઉઠીને ચારે તરફ તપાસ કર્યો પણ તે કયાંય જણાયા નહી.

દયાળસિંહ--ભાઇ તું ગભરાઇશ નહિં, તારો ઘોડો તૈયાર કરી મારી સાથે ચાલ, હું તારા રાજાનો તપાસ કરાવી જ્યાં હશે ત્યાંથી તને મેળવી આપવા મારાથી બનતી મદદ આપીશ. અને મારા રાજ્યમાં તને જ્યાં સુધી પસંદ પડે ત્યાં સુધી રેહેજે.

જ્ઞાનદત્ત—(મનમાં) અરે ! ઇશ્વર !! આ કોણ હશે? હું એની સાથે જાઉં કે અહિયાં રહું ? અહિયાં રહેવાથી જંગલી જનાવરો મને દુઃખ કરશે એટલુંજ નહીં પરંતુ પ્રસાદ પણ થઇ રહેલો છે માટે ચાલ જાઉં હે! ઇશ્વર તું સહાય કરજે.

દયાળસિંહ--તમારૂં નામ શું ?

જ્ઞાનદત્ત—મારૂં નામ જ્ઞાનદત્ત છે.

દયાળસિંહ--ચાલો ઘોડાપર સ્વાર થાઓ અને બીજા ઘોડાને તથા તમારા રાજાજીના સામાનને તેમના ઘોડા ઉપર લાદી લ્યો.

(જ્ઞાનદત્ત અને દયાળસિંહ બંને સાથે વાતો કરતા ચાલ્યા જાય છે, તેનાં જ્ઞાનદત્તની વાક્ય ચાતુરી સાંભળીને--)

દયાળસિંહ—(મનમાં) આ મનુષ્ય ખુબ હુશિયાર છે તે પ્ર

પ્રધાનગીરીને લાયક છે.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ આ ગામ દેખાય છે તેથી આપનું રા રાજનગર કેટલું દૂર છે ?

દયાળસિંહ—આ ગામથી બે ગાઉપર આપણી રાજધાની આશાપુરી છે.

જ્ઞાનદત્ત—સાહેબ, આપને આ જંગલમાં શું કારણે આ વવું પડયું?

દયાળસિંહ—હું શીકાર કરવા નિકળી પડયો હતો.

(બને જણ આશાપુરીમાં જાય છે. દયાળસિંહ, જ્ઞાનદત્તની હુશિયારી જોઇને પ્રધાનગિરી આપે છે. જ્ઞાનદત્ત પ્રધાનપણાનું કામ કરતાં સુખમાં દિવસ નિર્ગમન કરે છે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો

સ્થળ જંગલમાં તળાવ.

રૂપસિંહ અને જુગારખાં.

રૂપસિંહ—(જુગારખાંને) હવે બાજી ચલાવો.

જુગારખાં— અચ્છા સાહેબ મેં હાજરહું.

રૂપસિંહ—હાલ મારી પાસે એક ગઠો છે કે જેની કિંમત પાંચ હજારની છે. તેના ઉપર આપણે સરત મારીએ કે જો હું હારૂં તો તમને તે આપું ને જીતું તો હું તમારા પચીશ અરબિબ ઘોડા છે તે લઉં.

જુગારખાં--બોત અચ્છા સાહેબ.

(બંનેજણુ રમે છે તેમાં રૂપસિંહની હાર થઈ તે તેથી તેની પાસેથી જુગારખાંએ ગઠો લિધો.)

રૂપસિંહ—(મનમા) અહો ! પરમેશ્વર !! મેં એક વ ખત ખતા ખાધેલા છે તોપણુ મારી ભુલ થઇ. હશે જેમ બનવનું હતું તેમ બની રહ્યુ પણુ હવે જ્ઞાનદત્ત પાસે જાઉં.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૧૧ મો

સ્થળ જંગલમાં વડ.

રૂપસિંહ એકલો.

રૂપસિંહ—(જ્ઞાનદત્તને તેમજ ઘોડાને ન જોયા તેથી (મ નમાં) અરે ! હું ભુલ્યો તેથી મને કેટલું નુકશાન થ યુ ? મારા વ્હાલા મિત્રનો વિયોગ થયો. તે કયાં ગયો હશે ? હું તેની ખોળ કરવા માટે હવે કયાં જાઊં ? ધુ ળ ઘણી ઉડી છે તેથી ઘોડા ચાલ્યા હશે તે પણુ જ ણુતું નથી, હું ઉતાવળે પોકાર કરૂં, જો તે આટલામાં કયાંય હશે તો તુર્ત આંહિ આવશે. (ચાસન) પ્રિયમિત્ર જ્ઞાનદત્ત તમે કયાં છો ? જો આટલામાં હોતો જલદી કૃપા કરી આવો. પ્યારા મિત્ર મારી ભુલ થઇ છે તે- થી જો તને કાંઇ રીસ ચઢી હોય તો તે મારા ઉપર

દયા લાવી, રીસ ઉતારી મને ત્વરાથી દર્શન આપો.

તું મારો ખરો મિત્રછું, તેં મિત્રતાની ફરજ પુરતી રીતે બજાવી છે. આવા જંગલના મ્હા મ્હા સાંકટો વે ઠવા તારાવિના મારી સાથે કોણ આવત? તમારા વિના હવે મારાથી પાંચ વર્ષ દુ:ખ શી રીતે સહન થશે? હવે ગને દુ:ખમાં ધીરજ આપવા કોણ આવશે?

માલિની છંદ

પરમ પુનિત બંધુ, ક્યાં ગયો મિત્ર મારો;
ખચિત થઇ ગયો તે, મૂજથીજ નિયારો.
દિવશ નિકળશેરે, તે વિના કેમ મારા;
અરર દુ:ખ ર્ક્યું તે, શ્રષ્ટિના સૃજનારા.

હે! ઇશ્વર આ વખત તું હું ગરીબ ઉપર કૃપા કરી મારા મિત્રથી મેળાપ કરાવ કે જેથી મારૂ દુ:ખ જાય. (મનમાં) હું આ વડ ઉપર ચઢીને જોઊં જો તે આટલામાં હશે તો નજરે પડશે

(વડ ઉપર ચઢી જુએ છે પણ કોઈને જોયુ નહી તેથી નિચે ઉતર્યો)

(રાગ વણઝારાનો.]

વિયોગ થયો મને તાહરો, બંધુ મારારે.
તેથી અતી થાઊં ઉદાશ, પુરણુ પ્યારારે.

ખબર આવી નો'તી મુજને, બંધુ મારારે.
તેથી બની ગયું સાહસ પુરણ પ્યારારે.
તું વિના પુરા હાલથી, બંધુ મારારે.
હું ભટકીશ જંગલ માંહ, પુરણ પ્યારારે.
પડશે જ્યારે કાજ મુજને, બંધુ મારારે.
ત્યારે કોણ દેશે સલાહ, પુરણ પ્યારારે,
તુજને દુઃખ થયું હશે, બંધુ મારારે.
તેનો નહિ આદરાં કૃપ પુરણ પ્યારારે.
ઘડી ઘડી મુને તાહરી, બંધુ મારારે.
નહી પડશે અગત્ય પુરણ પ્યારારે.
ચાલ હવે હું તેની ખોળ માટે જાઉં.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૧૨ મો

સ્થળ લંપટપુરનો દરવાજો

રૂપસિંહ અને પહેરેગીર.

રૂપસિંહ—અરે ! મિયાં સાહેબ ! ઓ મિયાં સાહેબ જરા મેહેરબાની કરી દરવાજો ઉઘાડો.

પહેરેગીર--કોનહે? અભી દરવજા નહી ખુલે.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે ! સ્વારના આ વગડામાં ચાલી ચાલીને થાકી ગયો છું, કાંઈ ખાધુ પણ નથી હું કોઈ વખત આટલું નહી ચાલેલો અને આજ ચાલવુ

પડયુ છે તેથી અતીશય થાક લાગેલો છે. માટે જો આ દરવાજો ઉઘાડે તો ઠીક, કે જેથી ગામમાં કોઇ જગો પર જઇ સુઇ રહુ (ચાસન) મિયાં સાહેબ જરા મેહેરબાની કરી દરવાજો ઉઘાડશો તો હું તમને કાંઇ આપીશ.

પહેરેગીર--કોન બોલતે હે ? ઓર તુમ કયા દેઓગે ?

રૂપસિંહ--હું એક ગરીબ રજપુત છું અને આપ જો દરવાજો ઉઘાડશો તો આપનું મન રાજી કરીશ.

પહેરેગીર--ચલ બારી ખોલતા હું અંદર આજા.

(પહેરેગીર દરવાજો ઉઘાડે છે એટલે રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે અને પહેરેગીરને બે રૂપૈયા આપે છે.)

પહેરેગીર--કયું સાહેબ અચ્છા હે?

રૂપસિંહ--ઠીક છે ભાઇ.

પહેરેગીર--(દીવો બળતો હતો તેથી રૂપસિંહના હાથમાં વિંટી જોઇ, મનમાં) યહ આદમી કે પાસ વીંટી તો અછીહે મગર કયું કરકે એ મીલે ? આદમી બડા જોરવાલા દેખાતા હે, તો કીસ તરેહસે દાવ પેચ કરકે લેના ચઇએ (ચાસન) તુમકુ છાંટાપાણી કરનેકી આદત હે?

રૂપસિંહ--કાંઈ આદત તો નથી પણ કોઇ વખત કરીયે ખરા,

પહેરેગીર--(દારૂનો પ્યાલો ભરીને) લીજીએ જનાબ.

(પહેરેગીર રૂપસિંહને ખુબ દારૂ પાય છે, અને રૂપ

સિંહ થોડા વખતમાં બેભાન થયો એટલે પહેરેગીર વીં
ડી કાઢી લઇ એક માટીની ખાણુમાં નાંખી આવે છે)

પ્રથમ અંક સમાપ્ત

અંક ૨ જો

પાત્ર.

રૂપસિંહ.	મંચ્છાપુરીનો રાજા.
નષ્ટદાસ ને અજ્ઞાનચંદ	જુગારી.
દેવજી	આનંદપુરનો વાણીઓ
રૂપો.	તેનો ગાડીવાન.
ગુણસુંદરી.	રૂપસિંહની સ્ત્રી.
નાથી,	તેની દાશી.
કાશી.	જ્ઞાનદ-તની આ
નિર્લજદાસ ને ક્રૂરચંદ.	જુગારી.
રામજી	રતનપુરનો શેઠ.
માનાવતી	રતનપુરનારાજા ી કુંવરી
માળણ.	રતનપુરની.

પ્રવેશ ૧ મો

સ્થળ લંપટપુરમાં માટીખાણ.

રૂપસિંહ અને એક કુંભાર

કુંભાર—(મનમાં) અરે ! આ ખાણમાં કોણ માણસ પડેલું છે ? શું ! તે જીવતુ હશે કે મરી ગયું હશે ? ચાલ હું અંદર ઉતરી તેનો તપાસ કરૂં.

(કુંભાર ખાણમ ઉતરી રૂપસિંહનો હાથ ઝાલી બોલાવે છે થોડીવારે રૂપસિંહને ભાન આવવાથી)

રૂપસિંહ—(મનમાં) અરે! આ શો ગજબ!! દરવાજો કયાં? હું કયાં આવી પડેલો છું (આસન)તમે કોણછો?

કુંભાર--હું કુંભારછું ને મેહશાં માટી ખોદવા માટે આહિ આવુંછું ને આજ આવ્યો ત્યાં આપને પડેલા જોઈ મેં આપને બોલાવ્યા. આપ કોણ છો ? અને આહિ કેમ સુતા હતા ? અને આપનું નામ શું !

રૂપસિંહ--હું એક રજપુત છું, મારૂ નામ રૂપસિંહ હું આજ રાત્રે આ ગામના દરવાજે સુતો હતો.

કુંભાર-આપની પાસે કાંઇ સરસામાન હતો કે તે લૈલઇ કોઇ હરામખોરે આ જગોએ આપને ફેંકી દીધા?

રૂપસિંહ--(હાથ તરફ નજર ગઇ ને વીંટી નજરે નહી પડી તેથી (મનમાં) અરે! એ હરામખોર પહેરેગીરે કપટ કરી મને આવી ખરાબ સ્થિતિએ પહોંચાડયો ! (આસન) અરે! કુંભાર !! કેદ્દ કરવો એ મનુષ્યને ઘણુ જ દુઃખ દાયક છે.

ગરબો,

(એ આરદેશર તારોરે ડંકો સુરત શેહેરમાં એ રાગ)

મુજ દેશી જનો કેફથી તમે દુર રહો દુખ જાણીને,
જે મુરખ હશે તે ખાશે કેફની વસ્તુ વખાણીને;
નિશો કરી જે કોઇ ભમે, તેને મ્રત્યુ થાએ કોઇક સમે,
નુકશાન ઘણું કેફી ખમે, મુજ૦ ૧
છે દારૂમાં દુર્ગુણ ઘણો તેથી દુખી થાય છે કૈંક જનો,
તોય તજે નહી તેહ તણો. મુજ૦ ૨
બળ જાયે પોતાના તન તણુ, એના અવગુણ કેટલાક હું ગણુ?
નર્કે જઇ પામે દુખ ઘણું. મુજ૦ ૩
કેફ બુદ્ધિને નાંખેજ હણી, હોય નોકર તો દે રજા ધણી;
વળી હાની થાયે ધન્ય તણી. મુજ૦ ૪
કોઇ વિશ્વાસ ન કરે કેફી તણા, નિંદા ઉચરશે લોક ઘણા;
ઉધારે નહિં દે કોઇ જણા. મુજ૦ ૫
જે કેફ તણે વશ થાશે, તે ચોર પ્રભુજીનો થાશે;
તેની નાશી રોજ નિશાશે. મુજ૦ ૬
ધિક્કક છે અવતારજ કેફી તણો, તે માટે તેને શત્રુ ગણો
તેનો ત્યાગ કરો તમે દેશી જનો. મુજ૦ ૭

કુંવાર—સાહેબ આપ કેફને શા કારણથી ધિક્કાર આપો છો ? શું આપે ગઇ રાત્રે કેફ કીધો હતો ?

રૂપસિંહ—હું કોઇ દિવશ કેફ કરતો નથી પણ ગઇ રાત્રે અહિંયા દરવાજાના પહેરેગીરે પરાણે પરાણે મને દારૂ પાયો જેથી આ હાલતમાં આવ્યો.

કુંભાર—સાહેબજી, ત્યારે આપ કૃપા કરી મારા ઘેર પ ધારો ને આપની મરજીમાં આવે ત્યાં સુધી તાબેદાર ના ઘરે સુખથી રહો.

રૂપસિંહ—ઠીક છે. તારો આગ્રહ છે તો આવું છું બે દી વશ રહી પાછો જઇશ.!

(રૂપસિંહ કુંભાર સાથે તેના ત્યાં જાય છે તેના ત્યાં બે દીવશ રહીને પાછો જાય છે)

પ્રવેશ ૨ મો

સ્થળ લંપટપુરથી એક ગાઉ દુર વાવ.

નફટદાસ, અજ્ઞાનચંદ અને પાછળથી રૂપસિંહ.

નફટદાસ—કેમ અજ્ઞાનચંદ, બાજી માંડીશુ?

અજ્ઞાનચંદ--ભલે.

(બને જણુ રમે છે તેવામાં રૂપસિંહને આવતો જોઇને)

નફટદાસ--આ કોઇ મુસાફર આવે છે. માટે તેનાથી આપ ણે કાંઇ ભય પામવા જેવું નથી.

અજ્ઞાનચંદ—કદાપી સરકારી માણસ હોય તો પણ કાંઇ હરકત જેવું નથી કારણ કે તે એકલો છે; તેથી આ પણે ડરતા નથી.

(રૂપસિંહ ત્યાં આવે છે)

રૂપસિંહ--શેઠ સાહેબ, તમે આ બાજી શાની રમો છો ?

અજ્ઞાનચંદ આ જુગાર બાજી છે. ત્યારે તારે કાંઇ રમ વાનો મરજી છે કે શું ?

રૂપસિંહ–મરજીતો ઘણીએ છે પરંતુ મારી પાસે એક પાઈ સરખી પણ નથી તેથી દીલગીર છું

નફટદાસ—ત્યારે કદાપી તું હારે તો અમારે શું લેવું!

રૂપસિંહ—તમારા બંને જણનો બે મસ સુધી નોકર થઇને રહું અને હું જીતું તો પચાસ રૂપૈયા જાણી.

અજ્ઞાનચંદ--કેમ નફટદાસ આ ઠરાવમાં તમે શી સલાહ આપો છો?

નફટદાસ--અજ્ઞાનચંદ, ભલે રમાડો, હારશે તો આપણુ બે મહિના સુધી નોકર તરીકે કામ કરશે.

રૂપસિંહ--જો તમારી મરજી હોય તો હું કબુલાત આપું છુ

નફટદાસ--તમે શી ગ્નાતે છો અને આપનું નામ શું !

રૂપસિંહ—મારૂંનામ રૂપસિંહ અને હું ગ્નાતે ક્ષત્રી છું.

અજ્ઞાનચંદ—ભલે, ઠાકોર રમો.

(ત્રણેજણ રમે છે તેમાં રૂપસિંહની જીત થયાથી રૂપૈયા પચાસ લે છે.)

નફટદાસ—ઠાકોર કાલે પાછા આહિં આવજો.

રૂપસિંહ—બહુસારૂં, હવે હું જાઉં છું

(જાય છે)

અજ્ઞાનચંદ—નફટદાસ, આજે આપણુને એ રજપુત જીતી પચાસ રૂપૈયા લઇ ગયો.

નફટદાસ—જે થયું તે ખરૂં, કાલે એ આવશે એટલે આ પણે તેનો તમામ માલ છીનવી લઇશું

(એમ વિચાર કરી બંને જાય છે ને બીજે દિવશે પાછા તેજ મુકામે હાજર થાય છે.)

નફટદાસ--અજ્ઞાનચંદ, હજી ઠાકોર કેમ નહિં આવ્યા હોય?

અજ્ઞાનચંદ--થોડીવાર સુધી વાટ જુઓ એટલે આવી પોંહોંચશે. કારણ કે કાલે જીતેલો છે એટલે આવ્યા વિના નહિ રહે.

(રૂપસિંહ પ્રવેશ કરે છે)

રૂપસિંહ—કેમ શેઠ સાહેબ આવ્યા છો કે!

નફટદાસ--હા ઠાકોર, આજે તમારી બહુ વાટ જોવી પડી આજે હવે બાજી ચલાવી શું?

રૂપસિંહ—ભલે બાજી તો ચલાવો પણ ઠરાવ કેવો કરવોછે?

અજ્ઞાનચંદ--પચાસ રૂપિયાનો, કારણ કે તેથી જાદે તમારા પાસે નથી.

રૂપસિંહ—ઠીક રમત ચાલતી કરો-

(ત્રણેજણ રેમે છે તેમાં રૂપ સેંહની જીત્યો.)

નફટદાસ-(અજ્ઞાનચંદને ઈસારતથી) હવે આનો ઘાટ જ લદી ઘડાયે તો ઠીક.

રૂપસિંહ-હું વાવમાંથી પાણી પીઆવું.

અજ્ઞાનચંદ--આપણે હવે તેને મારી તેની પાસેથી શઘળું ખુંચી લઈએ તો ઠીક.

(બંનેજણ જઇ રૂપસિંહને એકદમ મારવા લાગ્યા અને તેની પાસેથી સઘળા રૂપીઆ ખુંચી લઇ નાશી ગયા. રૂપસિંહ બેભાન સ્થિતિમાં વાવ અંદર પગથી યા ઉપર પડેલો છે. તેવામાં એક શેઠ ગાડીનાં બેશી વાવ ઉપર પ્રવેશ કરે છે)

દેવજી--રૂપા, તું વાવથી પાણી ભરી આવ.

રૂપો--છાબ ભરી આવુ.

(રૂપો વાવમાં પ્રવેશ કરે છે ને ત્યાં રૂપસિંહને પ ડેલો જોઈને)

રૂપો--છેઠ છાબ વાવમાં કોઇ માણુહ પડેલુ સેં.

દેવજી--રૂપા, લે હું આવું છું (જાય છે)

રૂપો--છાબ,આ માણુહને કોકે મારો સેં.

દેવજી--હા એમ જણાય છે, તેનામાં જીવ છે માટે તું પા ણી છાંટ; એટલે તે શુદ્ધીમાં આવશે.

રૂપો--(પાણી છાંટે છે.)

રૂપસિંહ--(શુદ્ધી આસ્યાથી) તમે કોણ છો ?

દેવજી—હું આનંદપુરનો દેવજીનામે વાણીયો છું અને આ મારો ગાડીવાન છે; આપ કોણ છો ? અને આવી ખ રાબ હાલતમાં શી રીતે આવી ગયા ?

રૂપસિંહ--હું રજપુત છું. ચાને બે હરામખોરોએ મને મા રી મારિ પાસેનું સઘળું ધન લઇ ગયા.

દેવજી--તમારૂં નામ શું ?

રૂપસિંહ--મારૂં નામ રૂપસિંહ.

દેવજી—તમારા આવા હાલ જોઇ મને દયા આવે છે અ ને તમે કોઇ જાતની ફીકર કરશો નહી.

રૂપસિંહ--આપ જેવા દયાવંત શેઠના દર્શન થવાથી મને શાની ફીકર હોય !

દેવજી--રૂપા, ઠાકોરને આપણી ગાડીમાં બેસાડ.

રૂપો—છાબ બેહારૂં સું.

(રૂપસિંહ અને દેવજી બંને ગાડીમાં બેસી આનંદપુર જઈ, થોડે દહાડે રૂપસિંહનું શરીર સારૂં થયે દેવજિ પોતાની દુકાને નોકર રાખે છે.)

પ્રવેશ ૬ જો

સ્થળ ઇંચ્છાપુરીમાં રાણીવાસ.

ગુણસુંદરી, કાશી અને નાથી

ગુણસુંદરી--(મનમાં) સ્વામિનાથને ગયાં ઘણાજ દિવસ વિતિ ગયા પરંતુ તેમનો પત્ર તેમજ કાંઇ સમાચાર આવ્યા નથી. તે કયાં હશે ! મને જો સાથે લઇ ગયા હોત તો ઘણુ સારૂં પણ ન લઇ ગયા ત્યારે તો દુઃખમાં દહાડા કાઢવાનાજ તો.

મહારાથી વિયોગનું દુઃખ જરા પણ સહન થતું નથી.

ગરબી,

(ચાંદલીયા તું ચાલીશમાં અતી ઉતાવળો. એ રાગ)
સાલે છે વિયોગ મુને અતી ઘણો,
તે દુઃખડાની કહું હું કોને વાત જો;
નથીરે ભાવતુ અન્ન મુને જરા,
નિંદ્રા મુજને નાવે દીન કે રાત જો. સાલે० ૧
શ્યામરે બન્યું છે શરીર માહરૂં,
નથી ગમતા સજવા મુને શણગાર જો.
બાવરી બની હું પતિ વિયોગથી,
મ્હેલ મારા ખાવા ધાય નિરધાર જો. સાલે० ૨
પ્રીય વિના પીડા થાય ઘણી,
હવે મુજથી જરા નહી રહેવાય જો;
પીડે છે કામરે મુને અતી ઘણું,
દુઃખ એહતો હવે નહિં સ્હેવાય જો. સાલે० ૩
કિયારે ભવનાં દુઃખ આવી પડયાં.
જેથી વ્હાલાનો થયો છે વિયોગ જો.
કૃપા કરીને હું પર નાથજી,
જલદી તમે ટાળોને વિયોગ જો. સાલે० ૪

કારલી—(ગુણસુંદરીની આંખમાં આસું આવેલા જોઇને.)
બાઈ સાહેબ આપની આંખમાં આંસુ, આપને શી દી લગીરાથી આવ્યાં તે કહેશો.

ગુણસુંદરી-કાંઇ નહી અમસ્થાંજ.

કાશી—અમસ્થાં કોઇને આંશુ આવે નહિં, માટે આપને શાકારણથી આંસુડા આવ્યાં તેમજ ચેહેરો પણ કર માઇ ગયો છે.

ગુણસુંદરી—તું જાણે છે, માટે મને શીદ પુછે છે, તે ને પણ એમ થતુજ હશે.

કાશી--બાઇ આપ મર્મમાં કહોછો તેથી કાંઇ સમજાતું ન થી માટે તમે કૃપા કરી ખુલું કહો.

ગુણસુંદરી—જાનદત્ત પરદેશ ગયા છે, તેથી તને જે કાં ઇ થતું હશે તેમ મને પણ થાય છે.

કાશી—કાંઇ દિલગીર થયે મારા રાજાજી આવી જશે? દુષ્ટ જુગારસિંહે પાંચ વરસની બંધી કરી છે એટલે તેમનાથી શી રિતે આવી શકાય ? પણ તેમનો કાગ કાગળ આવ્યો છે કે નહિં?

ગુણસુંદરી—ના, ના, કાગળનો આવ્યો નથી.

કાશી--(મનમાં) મને સ્વામિનાથ વિના બીલકુલ ચેન પડતુ નથી પણ શું કરૂં?

અરે ! મેં પેલે ભવ શાંશાં પાપ કીધેલાં હશે કે મારે પતિનો વિયોગ થયો શું ! મેં કોઇના પ્રાણ હર્યા હશે કે મેં જુઠા સોગન ખાધા હશે? કે મેં મોહોલમાં દવ લગાડયો હશે? પ્રભુ જાણે.

હે! પ્રભુ હું ગરીબ અબળા ઉપર રહેમ નિધા કરી

પતિનો મેળાપ કરાવ.

મારાથી હવે તો વિયોગનું દુઃખ સહન થઇ શકતું નથી, પણ શું કરૂં સહન કરવા સિવાય છુટકોજ નથી. હશે જેમ ઇશ્વરની મરજી.

ગુણસુંદરી—(કાશીને) તું કહે છે કે, દિલગીર થવાથી કોઇ આવનાર નથી ત્યારે તું શા માટે દિલગીર થાય છે,

નાથી—બાઇ સાહેબ આપ પણ અપશોશ કરવો રવા દે કારણ કે તેના કાંત એ આવશે નહીં (કાશીને) તમે પણ દિલગારી કરવી જવાદઇ બાઇસાહેબને હિંમત આવે એવી વાતો કરો.

કાશી--(મનમાં) આ વખત મારો જીવ ગભરાઇ ગએલો છે માટે હવે રજા માગી ઘર તરફ જાઊં (ચાસન) બાઇ હવે મને રજા આપો તો જાઉં-

ગુણસુંદરી-ભલે કાલે આવજો.

(કાશી જાય છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ આનંદપુરમાં મહાદેવની દેરી.

નિર્લજદાસ, કુરચંદ, પછીથી રૂપસિંહ

કુરચંદ—કેમ નિર્લજદાસ, આજ તારો શો વિચાર છે?

નિર્લજદાસ—શાનો ?

કુરચંદ–એનોજ તો.

નિર્લજદાસ—એનો તે?

કુરચંદ–જુગાર બાજીનો રસ લેવાનો.

નિર્લજદાસ–એમાં તે પુછવાનું હોય!

રૂપસિંહ (પ્રવેશ કરે છે)

રૂપસિંહ—મેહેરબાનો, તમે શાની વાત કરો છો?

કુરચંદ–અમે જુગારબાજી ખેલી તેનો રસ લેવાની વાત કરીયે છીએ, તમારે કાંઇ મરજી છે?

રૂપસિંહ--(મનમાં) આજે મારી પાસે શેઠની ઉઘરાણીના પૈસા આવેલા છે, માટે તેમાંથી થોડા પૈસા લઈને રમુ. (પ્રાસન) તમે રમાડશો તો શા માટે નહી રમું?

નિર્લજદાસ–બહુ સારૂ, ત્યારે બેસો રમવા.

(ત્રણે જણુ રમે છે, તેમાં રૂપસિંહ હાર્યો, ફેર રમ્યો તેમાં પોતાની પાસેનું તમામ ધન હાર્યો.)

કુરચંદ--કેમ સાહેબ, હવે રમવાની ઇચ્છા છે?

રૂપસિંહ---મારે રમવાની ઇચ્છા તો ઘણીએ છે પરંતુ મારી પાસે હવે પૈસા નથી, તેથી મારી જાત ઉપર રમાડો તો રમું,

નિર્લજદાસ--ના, ના, એમતો નહિ રમાડીએ.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે! પ્રભુ!! શેઠની ઉઘરાણીના પૈસા

ત્યાં ન જવાય! માટે ચાલ હવે કોઇ બીજા શેહેર તરફ જઉં.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ જંગલનાં કુવો.

રૂપસિંહ પછીથી એક ચોર

રૂપસિંહ--(મનમાં) ચાલી, ચાલી, પગનો દુઃખવા આવ્યા છે હવે પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર કૃપા કરી કાંઇ વાહન મેળવી આપે તો બહુ સારૂ, નહિંતો આ જગ્યો છોડી બીજે ગામ જઈ શકુ તેટલી શક્તિ નથી, અને બીજે ગામ ગયા સિવાય છુટકો પણ નથી કારણ કે, બીજે ગામ જાઉં તો અન્ન પાણી ભેગો થાઉં (દુરથી ચોર સ્વારને આવતો જોઇને)

દોહરો.

આ કોઇ ઠગ જણાય છે. ઠગુ તેહને આંય;
પ્રપંચ મામ એવો રચી નાંખુ કુવા માંય.

(ચોર પ્રવેશ કરે છે.)

ચોર—અલ્યા તું કોણ સે!

રૂપસિંહ—તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા, તારે પુછવાની શી જરૂર છે!

ચોર--બોલેહેકે મારૂ ?

રૂપસિંહ--હું એક મુસાફર છું, ને માહારા માથે મહા દુ ખ આવી પડવાથી અહિંયાં બેઠો છું.

ચોર—અલ્યા તારે સું દુઃખ સે ?

રૂપસિંહ-શું ! તું મારૂ દુઃખ મટાડીશ !

ચોર--મોઢામાંથી ફાડ તો ખરો કે તારે સું દુઃખ સે?

રૂપસિંહ--લે સાંભળ ત્યારે મારી પાસે એક કોથળી હતી જેની અંદર એક હજાર રૂપૈયા ભર્યા હતા તે આ કુવામાં પડી ગઈ છે, મને તરતાં નથી આવડતું કે હું કુવામાં પડી કાહું. તેથી દીલગીર થઇ બેઠો છું.

ચોર—તારી કોથરી કુવામાંથી કાઢી દઉ તો સું દે?

રૂપસિંહ-અર્ધા રૂપૈયા તુને આપું

ચોર—મારૂ ઘોડું ઝાલ હું કાઢુ સું.

(ચોર કુવામાં પડે છે એટલે રૂપસિંહ ઘોડે બેશી નાશી જાય છે થોડીવાર પછી ચોર બાહાર નિકળીને)

ચોર—એલા ઠગ ક્યાં ગયો ?

(કોઇ બોલતું નથી તેથી)

ચોર—(મનમાં) અલ્યા તું મને આજ છેતરી ગયો ? તુ તો પુરો ઠગ; મેં આજ સુધી તરા જેવો ઠગ નોતો જોયો-

(નીરાશ થઇ જાય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ રતનપુરનો રસ્તો.

રૂપસિંહ, અને ઠગ પછીથી રામજી.

(રતનપુર તરફ રૂપસિંહ ચાલ્યો જતો હતો તેવા માં પાછળથી એક ઠગ આવતો હતો)

ઠગ;-(મન માં) આ આદમી પાસે ઘોડું ઘણું સરસ જણાય છે, માટે કોઇ પણ પ્રકારે તે લઇએ તો ઠીક.

(બંને ભેગા થઇ જાય છે)

રૂપસિંહ--ભાઇ તમે કોણ છો?

ઠગ—હું એક ગરીબમાં ગરીબ અને દુઃખીમાં દુખી માણસ છું, મારૂં દુખ સાંભળી નિર્દયને પણ દયા આવે.

રૂપસિંહ—ભાઈ કહોતો ખરા એવું તમારે શું દુઃખ છે? મારાથી બનતી મેહેનતે તે દુર કરીશ.

ઠગ—ભાઈ, મારા દીકરાને એક બારવટીઓ પકડી ગએલ છે, તે દીકરાની વય નાની છે, અને આ પાસેના ડુંગરની ગાળી છે ત્યાં મારા દીકરાને બારવટીયો રાખે છે.

રૂપસિંહ--તમારે કેટલા દીકરા છે ?

ઠગ—દીકરો, દીકરી, અને તમામ કુટંબમાં એ એકજ છે

રૂપસિંહ—ભલા, તે એકલો એ ગાળીમાં શી રીતે રહી શકતો હશે ?

ઠગ-તેની પાસે એક બઇરી તે બારવટીએ રાખી છે.

રૂપસિંહ--ઠીક.

ઠગ--સાહેબ એવું મહા દુઃખ છે, જો આ દીકરા નગે તો તો આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં મારૂં બુરૂં થાય, એ દીકરા વિના આ દુનિયાંમાં જીવવું તે વ્યર્થ છે.

રૂપસિંહ--શા ઉપાએ તમારો દીકરો તમને મળશે !

ઠગ--હાલ બપોરનો વખત છે, એટલે, તે લોકો ખાઇપી જંગલમાં નિકળી ગયા હશે. મારો દીકરો અને એક બાઇ ત્યાં હશે, માટે જો તમે હું ગરીબ દુખમાં બુડેલા ઉપર દયા લાવી આપનું ઘોડું આપો તો હું હમણાં તેને તેડી આવીને અર્ધા કલાકમાં ઘોડું સ્વાદિન કરૂં.

રૂપસિંહ--ભલે, ખરા મહેમાન થયા છેને ક્ષુધા પણ ઘણી જ લાગી છે, માટે તમે જલદીથી આવજો.

(ઠગ ઘોડેસ્વાર થઇ જાય છે રૂપસિંહ કલાક બે કલાક વાટ જુએ છે પણ તે આવ્યો નહી.)

રૂપસિંહ--(મનમાં) **ઓખાહરણનો રાગ.**

પ્રભુ ઘણાં પડયાં છે દુઃખ,
નાશ પામ્યાં શકળ મારાં સુખ;
હવે આશરો છે મારે તારો,
છે શીર પડયો દુઃખનો ભારો.
દુઃખ ગણતાં પાર ન આવે.

દુખ સાંભળીથી દુખ થાશે.
પ્રભુ તું તો છે દીન દયાળ;
દીન શેવકની લે સંભાળ,
તું વિના સંભાળ કોણ લેશે?
કાદી દુઃખડાને સુખ કોણ દેશે ?
(તેવામાં રામજી પ્રવેશ કરે છે)

રામજી--અરે ભાઈ તમારે શાં દુઃખ છે કે આહિં દીલગીર થઇ બેઠા છો ?

રૂપસિંહ--મેહેરબાન મુસાફરીમાં મને મહા સંકટો આવી પડેલાં છે તેથી દીલગીર થઇ બેઠોછું.

રામજી---ભાઇ તાહારે શાં શાં દુખ પડેલાં છે ? તે કહેનો ખરે.

રૂપસિંહ--મારે માંથે દુઃખ પડવામાં કાંઇ પણ બાકી રહે લી નથી, હવે તો ઇશ્વર જલદી જીંદગીનો છેડો લાવે તો સારૂ.

રામજી--મુસાફરીમાં તને ઘણાં ઘણાં કષ્ટ પડેલાં છે તે માંહેનું એકતો મને કહે.

રૂપસિંહ--આ વખત એક ઠગ, મારો ઘોડો, મને ભોળવી દયા ઉપજે તેની વાત કરી, મારી પાસેથી લઇ ગયો, તે પાછો આવ્યો નહિં તેથી હું નિરાશ થઇ બેઠો છું.

હવે હું નિરાધાર છું, મારે ક્યાં જાવું અને શું કરવું તે સુજતું નથી.

રામજી--હશે ભાઇ ! સુખ દુખ માણસને માથે પડતાં આવે છે, જેમ ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તેમ થાય છે, માટે હિમ્મત હારવી નહી.

લાવણી,

ચડતી પડતી આવે સર્વને, શોક નવી તેનો ધારો.
મોટાં કષ્ટ ભલે પડે પણ હિમ્મત કદીએ નવ હારો.
જુઓ જુઓ તમે છાયા તરૂની, થીર રહે નહી તે કદીએ;
મોટાં કષ્ટ મોટાને પડયાં છે, આપણે દુખે નવ ડરીએ.
હતા પાંડવ પાંચે બળીઆ, દુખ તેને બહુ દેખ્યું,
રાજ તણાં સુખ જેને લીધાંતાં, તેને જઇને વન વેઠયું
રાજા રાવણ લંકાપતી, હતો તેહ બળીઓ ભારી,
રામચંદ્રને રીસ ચઢી જયારે નાંખ્યો તેને સંહારી.
નળરાય સત્યવાદી પુરો, દયમતી જેને રાણી;
રાજ્ય તજીને રણમાં રખડયાં મળ્યાં નહી અનને પાણી

રૂપસિંહ--આપ જે કહેછો તે સર્વે સત્ય છે, પરંતુ આ સમયે ક્ષુધા અને તૃશાથી પીડીત થએલાને આગલાં મુસાફરીનાં કષ્ટ વધારે પીડા કરે છે.

રામજી--ભાઇ હવે તું તારાં સર્વ દુખ વિસારી દઇ અને

મારી સાથે ચાલ, પરમેશ્વર પરમ દયાળુ છે તો તારા ઉપર પણ દયા કરશે.

(રૂપસિંહ, રામજી શેઠને ત્યાં જાય છે, ને તેના ત્યાં જાય છે, ને તેના ત્યાં રહે છે; અને તેનું શેઠેજ સાજ કાજ કરે છે.)

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ માળણનું ઘર.

માળણ અને રૂપસિંહ.

માળણ--(રૂપસિંહને આવતો જોઇને) આવો ભાઇ આજ તો મોડા આવ્યા,

રૂપસિંહ--શેઠનું જરા કામ હતું, તેથી પુષ્પ લેવા આવવા ને જરા વાર થઇ, (માળણને રૂમાલ ભરતી જોઇને) આ રૂમાલ તમે કોના માટે ભરો છો ?

માળણ--અહિંના મહારાજા માધવસેનની દીકરી માનાવતી માટે તૈયાર કરૂં છું.

રૂપસિંહ--(માળણના ઘરમાં એક છબી ચોડેલી જોઇને) આ છબી કોની છે ?

માળણ--માનાવતીની છે.

રૂપસિહ--તે અહિં લાવી મને બતાવશો?

માળણ--હા, શા માટે નહી બતાવું ? (લાવી આપે છે)

રૂપસિંહ--(છબી જોઇને) વાહ ! વાહ !! છબી તો સારી બનાવી છે.

માળણ- ભાઇ, આ છબીમાં ઘણા સારા રંગ પુર્યા છે, તે મજ છબી પણ ઠીક છે, પરંતુ તેનું રૂપ ઘણુંજ છે. તેનું જેવું રૂપ છે તેવું આ દુનિયામાં કોઇનું નહી હોય !! ઇંદ્રની અપસરાઓનું રૂપ પણ તેના જેવું નહી જ હોય !!

રૂપસિંહ--શું તમે કહો છો તે સાચુંજ છે?

માળણ--હા ખરે ખરૂં છે.

રૂપસિંહ--તે બાઇ પરણેલાં છે કે કુંવારાં છે ?

માળણ--કુંવારાંજ છે.

રૂપસિંહ તેમની વય કેટલા વરસની છે?

માળણ--આશરે અઢારેક વરસની હશે. તમારે એ બધું પુછવાનું શું કારણ છે તે કહેશો.

રૂપસિંહ (ધીમેથી) કંઇ નહી.

માળણ--જે કારણ હોય તે મને કહેતાં કાંઇ હરકત નહી રાખવી.

રૂપસિંહ--(મનમાં) હું માળણને કહું કે ના કહું? પણ કીધા વિના ચાલશે નહી કારણ કે, મારે સ્ત્રિ છે તેતો ઘેરજ છે ને રસજ્ઞ પુરૂષે એક વસ્તુનો સ્વાદસંપાદ

ન નહિં કરતાં બીજી વસ્તુના સ્વાદનો પણ અનુભવ લેવો જોઈએ.

આ સંસારમાં સાર રૂપ અને જગત અને સૃષ્ટી ઉતમ કરતા સોહની રૂપ જે સ્ત્રી તેના શયન સુખનો જેણે અનુભવ લિધો નથી તેનું જીવવું વ્યર્થ છે. માટે સુજે તેમ યત્નો પણ એ સ્ત્રીને તો મારે પરણવું જોઇએ.

આ કામ માળણથી બનશે માટે તેને હું આશ્રય આપી તે કામ પાર પાડું (ચાસન) મારે તે સ્ત્રી :

વિવાહ કરવા ખુશી છે. આ વાત મેં તમને તમારા વિશ્વાશથીજ કહેલી છે. ને આશા રાખુ છું કે તે કામ તમે પાર પાડી શકશો, આ કામમાં હું તમને ખુશી કરીશ.

માળણ—અહો ! એમાં શું મોટું કામ છે?

રૂપસિંહ—જો તમે કામ કરી આપો તો તમારી મોટી મેહેરબાની. તમારે રૂમાલ શિવાય બીજું કાંઇ ભરવાનું બાકી છે?

માળણ—હા,

રૂપસિંહ— શું બાકી છે.

માળણ--એક પંખો તથા કાંચળી.

રૂપસિંહ--સાવો તે હુંજ ભરી આપું

માળણ-બહુ સારૂં.

રૂપસિંહ--(બને વાનાં ભરી આપે છે તેમાં પંખાગાં પોતાનું નામ સુક્તિ વડે દાખલ કરે છે.) લ્યો આ તૈયાર કર્યા.

માળણુ—વાહ ! વાહ !! બહુજ સરસ બનાવ્યાં છે.

રૂપસિંહ--હવે મને ફુલ આપો એટલે જાઉં કેમકે મને વાર ઝાઝી થઇ છે.

માળણ--લ્યો આ રહયા.

(રૂપસિંહ જાય છે)

પ્રવેશ મો.

સ્થળ માનાવતીનો મેહેલ.

માનાવતી અને માળણ.

માળણ—(પ્રવેશ કરીને) લ્યો બાઇ સાહેબ, આ કાંચળી, પંખોને રૂમાલ.

માનાવતી—લાવ (લઇને જુવે છે તો તેમાં "રૂપસિંહ" એવું નામ નજરે પડવાથી) આ કેનાં ભરેલાં છે તે તું સાચે સાચુ કહી દે.

માળણ-એ એક રૂપસિંહ નામના રજપુતે ભરેલાં છે.

માનાવતી-તે કયાંનો છે ને આંહિ શું કરે છે ?

માળણ—તે ક્યાંનો રહિશ છે તે હું જાણતી નથી પણ તે અહિંઆ રામજી શેઠના ત્યાં નોકર તરીકે રહે છે. ને તે ઘણોજ હુશિયાર છે. તેમજ તેના રૂપની બરોબ રી કરી શકે તેવું આ દુનિયામાં કોઇ નથી. તેમજ તેનો ચેહેરો ઘણોજ તેજદાર છે. અને મારા ધારવા પ્રમાણે તે ભાગ્યવાન પુરૂષ હશે.

માનાવતી—(મનમાં) અહો આવા ચાલાક અને તેજશ્વી પુરૂષ સાથે ખચીત મારે વરવું જોઈએ. (ચાસન) તે મની ઉમર કેટલાં વર્ષની છે.

માળણ--આશરે પચીસ વરસની હશે.

માનાવતી-(મનમાં) ત્યારે તો એ મારા યોગ્ય છે. માટે સુ જે તેમ કરી તેમની દાશી થાઊં.

માળણ--બાઈ સાહેબ, આપ શા વિચારમાં પડયાં છો ! કાંઇ મારા સરખુ કામ હોય તો કૃપા કરી કહેશો.

માનાવતી—તારૂં કામતો છે પણ કેહેતાં મારી જીભ ઉપ ડી શકતી નથી.

માળણ--(મનમાં) આની પણ મરજી જણાય છે. (ચાસન) બાઈ, મારી પાસે જે કાંઇ કહેવા ચાહતા હે ત ખુશી થી કહો.

માનાવતી--મારે તે પુરૂષ ઉપર ચિઠી લખવી છે, તે તું પ

હોંચાડીશ ?

માળણ--એતો મારૂંજ કામ છે એમાં શું ?

માનવતી--(લખીને) લે આ ચાડી આ વાત તું કોઈને કહેશ નહિ.

માળણ--બહુ સારૂ હવે હું રજા લઉં છું.

માનાવતી--આ ચિઠ્ઠીનો ઉત્તર તું કાલે પાછો જરૂર લાવજે

માળણ--ઠીક છે (માળણ જાય છે)

માનાવતી--(એકલી મનમાં) અહો ! પ્રભુ !! મને મારાં નિર્દય માબાપે હજુ સુધી પરણાવી નહી, અને હવે જ્યારે પરણાવશે ત્યારે કાંતો કોઇ ઊંચા કુળનું છોકરૂં અથવા વૃધ જોશે માટે જો તું, હું અબળા ઉપર દયા લાવી આવા ચતુર પુરૂષ સાથે વિવાહ કરાવ.

(દાશી પ્રવેશ કરે છે)

દાશી--બાઈ સાહેબ આપને જમવા માટે માજી સાહેબ બોલાવે છે.

માનાવતી--ચાલ આવુ છું.

(જાય છે)

———

પ્રવેશ ૯ મો

સ્થળ માલણનું ઘર.

માલણ અને રૂપસિંહ.

માળણ—આવ્યો ભાઇ, આપને માનવતીએ ચિઠ્ઠી મોકલી છે.

રૂપસિંહ—લાવો ત્યારે. (લઇને હર્ષ સહિત મનમાં વાંચે છે.)

પ્રાણ પ્રિય રૂપસિંહની સેવામાં.

(ગરબી)

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શામને એ રાગ)

પ્રિય રૂપસિંહ તમને તો શાબાશ છે;
ચતુરાઇ આપે વાપરી અપારજો.
કર્યારે તમે પંખોને કાંચળી;
તેથી ધાર્યા મેતો પ્રાણધારજો.
મ્હેર લાવીને જરા મુજ પરે,
સ્વામિ થવાનુ કરશો આપ કબુલજો.
બંધવને બાપ છે મારે તમ વિના,
તેમાં તમે નવ જાણો કાંઇ ભુલજો,
પ્રાણ વલ્લભ આપે હું ગરિબ દાસી ઉપર કૃપા

ફરી પંખો તેમજ કાંચળી તૈયાર કરવા આપના સુકોમળ હસ્તને તસ્દી આપી તેથી હું આપનો આભાર માનુંછું આપનું નામ પંખામાં નજરે પડવાથી તેમજ માળણે આપની કહેલી ચાતુરીની વાત સાંભળી હું આપની અ-ધાંગના થઇ ચુકીછું.

હું અબળા ઉપર દયા લાવી પાછો આ ચિઠીનો ઉ-ત્તર લખવા તસદી લેશોજી.

તારીખ ૨૩ માહે સન ૧૮૮૪

લખીતંગ.

આપના દર્શનની આતી આતુર દાશી મનાવતી.

(વાંચી રહ્યા પછી) અહો! કેવી ચતુર સ્ત્રી છે? વાહ! એની મરજી પણ મારા માટે થઇ છે, (માલણને આ; સન) એનું રૂપ કેવું છે તે વિશે મને કહો.

માળણ—એના રૂપનું યથાસ્થિત વર્ણન કરવા અસામરથ છું પરંતુ તેના સોમા હિસ્સાથી પણ ઓછું વર્ણન કહુંછું તે સાંભળો.

(ગરબી.)

સાંભળને તું સજની મારો રજની ક્યાં રમીઆવી હરે. એ રાગ.

વેણી છે સારી, એહની ભારી, જાણે નાગણ કાળી જીરે;
પુર્ણિમાના ચંદ્રના જેવી ટીલડી ભલિ મે ભાળી તે છે રતી રૂડી જીરે;
મુખ નિરખી માનાવતીનું મોહી રહે ઈંદ્ર દેવા જીરે.
ચંચળ નયન નકી છે તેમાં, રૂસિ મૃગનાં જેવાં છે તે રતીથી રૂડાં જીરે.
ધનુશ જેવાં ભમર તેનાં, વળી નાશીકા છે સારી અતી છે એના ગાલ તણો રંગ રૂડો ગુલાબી ભારી છે તે રતીથી રૂડો જીરે.
અધર એના પરવાળા જેવા, વળી ડોક છે સારી જીરે;
પીનશ્તન એહના છે વળી છે જોબન વાળી છે તે રતીથી રૂડી જીરે;
કમર એહની કેસરી જેવી, વળી છે નાંયમ છે સારીજીરે.
સરસ જધન કેળસ્થંભથી છે તે જ્યાદે સારી છે તે રતીથી રૂડીજીરે;
તે જો અંધારે ઉભી હોય તો ચારે દીશા પચીસ પચીસ ગજ સુધી અજવાળુ થઈ રહે છે.

રૂપસિંહ--અહા! હા! તેનું અવું રૂપ છે? હું તમને ચિઠી લખી આપું તે તેમને તમે આપજો.

માલણ-- બહુ સારૂં;

રૂપસિંહ--હમણા તેની સાથે મળવાનું થાય તો ઠીક.

માળણ--હમણાં થોડા દિવસ મોકુફ રાખવું પડશે કારણ તેમ્નો ભાઇ માંદા છે તેથા તે તેમની પાસે રહે છે.

રૂપસિંહ--હવે હું જાઉંછું. (જાય છે)

બીજો અંકસમાપ્ત

અંક ૩ જો

પાત્ર

રૂપસિંહ.	ઇચ્છાપુરીનો રાજા.
માનાવતી.	રતનપુરના રાજાની કુંવરી.
માળણ.	રતનપુરની.
ગર્ધવદાસ.	જુગારી.

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ માનાવતીનો મહેલ.

માનાવતી અને માળણ.

માનાવતી-- (મનમાં) માળણને આવવાનો વખત થઇ ગયો છે. પરંતુ તે કેમ નહિં આવી હોય? તે જલદી આવી મને રૂપસિંહની લખેલી પેમ પત્રીકા વંચાવે તો મને ઘણોજ હર્શ થાય.

(માળણ આવે છે.)

મળણ--કેમ બાઈ સાહેબ બેઠા !

માનાવતી--હા, આવ, કેમ શી ખબર લાવી છું ?

માળણ--(ચીઠી લખી આપે છે)

માનાવતી—(મનમાં વાંચે છે)

પરમ પ્રિય પ્રીયા માનાવતી.

શોરઠની ગજલ.

પહોંચી પત્રીકા પ્રીય તાહરી વાંચી દીલ મારૂ અર્પુ તુને,
સુખ કામિની, મન મોહિની, આવી મળે, વેગે મુને.
શદ્ગુણી પ્યારી, પ્રિયા મ્હારી, કિર્તી તારી, સાંભળી;
મન મળવા આતુર થઇ, મેં કર્યા પંખો કાંચળી.
ચચતુર નારી, ગુણવાળી, મર્મ તું સમજી ગઈ;

શ્વકારી, મારી દીલદારી, પત્રદ્વારે પ્રિતી કંઇ.
પિયે બાળી, છબી તાહરી, છબી તુલ્ય મુજ શરિર થયું
રશીલી, રસવાળી, તારી કાન્તિપર મુજ મન ગયું.
અધિર થઇ છે. અંતરે પ્રિયા મળવા તુજને અરે;!
બતાવ રસ્તો, જલદી પ્યારી (નહિંતો) પ્રાણ ભાર જશે
ખરે !

પ્રીયે ! ત્હારી હર્ષથી ભરપુર, તારા કંચનમય હાથે લખેલી પ્રેમ પત્રીકા મને પહોંચ્યા છે, તે પહોંચતાં મા મારી દીલગીરીનો નાશ થયો છે અને હું હર્ષમય થઇ રહયો છું.

તેં અર્ધાંગના થવા કબુલ કર્યું તેથી તો આનંદનો કાંઇ પાર રહયો નથી.

પ્રાયા! તારૂં પુર્ણીમાના ચંદ્રથી રૂડું મુખ જોવાને હું અતી અધિરો બની ગયો છું, માટે મારી વ્હાલી લલનાં ? જેમ બને તેમ જલદી મેળાપ થાય તેવી કળા કર.

તારીખ માહે સન ૧૮૮૪.

લખીતંગ.

તારા મેળાનો ઇચ્છક

રૂપસિંહના આ આશિર્વાદ.

(ચીઠ્ઠી વાંચી રહયા પછી) વાહ! કેવો ચતુર છે? મારા સુખનો સુર્યોદય થયો કે તેમણે મને અરધાંગના કરવાનું કબુલ કરયુ, પરંતુ હવે મારા પ્રાણનાથના મેળાપ થાય તો બહુ સારૂ (આસન માળણને) તેમને બીજુ કાંઇ કહ્યું છે?

માળણ—હા, તેમણે કહ્યુંછે કે, જેમ ત્વરાથી મળાય તેમ થાય તો ઠીક ?

માનવતી—મારો પણ એજ વિચાર છે કે જેમ જલ્દીથી બને તેમ સારૂ પણ મારા હાથમાં તે વિશેનો કાંઇપણ ઇલાજ નથી તેથી દિલગીર છું. પરંતુ મને એમ જણાય છે કે, આ કામ તારાથી પાર પડશે.

માળણ—એ કામ ઘણુંજ જોખમ ભરેલુ છે, જો તે વાત કોઇના જાણવામાં આવે તો ઘણીજ હરકત પડે.

માનાવતી—હા, તે સરવે હું જાણું છું પણ તુ જો મારૂ આ કામ કરી આપીશ તો હું તને રાજી કરીશ તેમજ આ કામ જ્યારે તુ નહિ કરે ત્યારે કોણ કરશે?

માળણ—બાઈસાહેબ, આપનો આટલો બધો આગ્રહ છે તો હું આપને કાલે મેળાપ કરાવીશ.

માનાવતી—ત્યારે તો પછી ચિંતાજ ન રહે, પણ તુ શી રીતે મેળાપ કરાવીશ તે મને કહે.

માલણ—હું આપને આવતા કાલે ફુલ દેવા આવિશ ત્યારે હું રૂપસિંહને સ્ત્રીનો પોશાક પહેરાવી મારી સાથે તેડી લાવીશ

માનાવતિ--તેં આ કળા તો ઘણીજ સરસ ગોઠવી છે પરંતુ મને તેમાં એક બાબતનો સંશય રહે છે,

માળણ—શી બાબતનો સંશય રહે છે?

માનાવતી--તે સ્ત્રીનો સ્વાંગ પહેરશે?

માનાવતી--તેની કાંઇ આપને હરકત નહિં, હું ચહાય તેમ કરીને પહેરાવીશ.

માનાવતી--ત્યારેતો ઘણુંજ સારૂં, લે હું ચિઠી લખી આપુ છું તે તેમને આપજો.

માળણ--લાવો હું આપીશ.

માનાવતી--(ચિઠી લખી આપે છે.)

માળણ--હવે હું રજા લઇશ.

(માળણ જાય છે)

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ માળણનું ઘર.

માળણ અને રૂપસિંહ.

રૂપસિંહ--કામાવતીએ શું કહ્યું ?

માળણ--તેમને ચિઠ્ઠી લખી આપી છે તે લ્યો.

રૂપસિંહ--(ચિઠ્ઠી લઇ મનમાં વાંચે છે.

" પ્રાણ પ્રીય રૂપસિંહની શેવામાં."

" આપે આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારી દા- " ઉપર દયા લાવી પત્રિકા લખી તે વાંચી મને અત્યાનંદ થયો છે, પણ મને ખરૂં સુખ આપતું મુખ જોયા શિવાય કદી પણ થનાર નથી.

તોટક છંદ.

જ્યમ પોયણિને દુઃખ ચદ્ર વિના।
ત્યમ પંકજને દુઃખ સુર્ય વિના.
જળ વિણ દુખી મિન જેમ બને;
ત્યમ તુમ વિના દુખ થાય મને.

આપ ચતુરછો તેથી વધારે લખતી નથી. એજ અરજ સન ૧૮૮૪ માહે તા૰ ૨૫, (વાંચિ રહયા પછી) હવે તો તેને જલદી મળાય તો સારૂં (ચાસન) હવે તમે મને તેનો મેળાપ કરાવી આપો તો ઠીક;

માળણ--માહારા કહેવા પ્રમાણે કરોતો મેળાપ કરાવું.

રૂપસિંહ--તમે જો તેનો મેળાપ થનો હોય તો તમે કહો

ડેમક તેવા તઇઆરછું.

માળણ--મારી સાથે સ્ત્રીનો પોશાક પહેરી આવશો?

રૂપસિંહ.-હા, તેનો મેળાપ થાય તો આવુ

માળણ--બહુ સારૂં ત્યારે કાલે પધારજો.

રૂપસિંહ--હું જાઉછું (જાય છે)

પ્રવેશ ૩ જો

સ્થળ માનાવતીનો મહેલ.

માનાવતી એકલી પછીથી માળણ, અને રૂપસિંહ સ્ત્રીનાં વેશે.

માનાવતી--(મનમાં) માળણે કહયું હતું, કે હું આવતી કાલે રૂપસિંહને તેડીને જરૂર આવીશ, પરંતુ હજી સુધી કેમ નહિં આવ્યા? મારા પ્રાણથી અધીક પ્યારા સ્વામી નાથથી,હે! પ્રભુ!!તું હું અબળા ઊપર દયા લાવી મેળાય કરાવ. (રૂપસિંહ અને માળણ પ્રવેશ કરેછે.)

માનાવતી--(રૂપસિંહને આવતો જોઇ ને અતિશય હર્શથી સામી જઇને પ્રાણ નાય પધારો, આ સમયે જેમ અમૃતથી દેવતાઓને શાન્તિ થાય છે તેજ મિસાલે મને પણ આપના દર્શન થયાથી થઇ છે. હવે હું

આપને કદી વેગળા મુકનાર નથી. (એમ કહી બેસે છે.)

રૂપસિંહ—પ્રીયે ! હું પણ તને કદી વેગળા જવા દેનાર નથી.

માનાવતી—ચલો આપણે આ આરામ ખુરશીં ઉપર બેશીએ.

(બંને બેશી સ્નેહની વાતું કરેછે.)

માનાવતી– હવે આપણે અહિંથી કાંઇ બીજે સ્થળે જઇ રહેવાય તો ઠીક, કારણ કે, અહિં ઝાંઝો વખત રહયામાં ફાયદો નથી. માટે જેમ બને તેમ તે બાબતનો વિચાર ઘોડવિ, જવાની તઇયારી કરશો આપણે આહિંથી બીજે મુકામે જઇ ગુપ્ત રીતે લગ્ન કરીશું !

રૂપસિંહ--પરમ પ્રિય પ્રિયા, મારો પણ એજ વિચાર છે.

માનાવતી—આપણે અહિંથી કેવી રીતે ચાલશું?

રૂપસિંહ– કાલે રાત્રે હું બે અશ્વ સાથે જંગલને રસ્તે મહાદેવની દેરી આગળ ઉભો રહિશ ને તું પણ ત્યાં આવજે.

માનાવતી– બહુ સારૂં પ્રાણ નાથ, અસ્ત ખરીંકવા માટે આ બે જવાહિરની કોથળીયું લેતા જાવ.

રૂપસિંહ—(કોથળી લઈને) પ્રાણ પ્રિયા હવે હું જાઉછું.

માનાવતી—(માળણને) આ મારો હાર હું તને ઇનામ દાખલ આપુછું.

(પોતાની કોટમાંથી કાઢી આપે છે.)

માળણ—બહુ સારૂં, બાઈ સાહેબ.

માનાવતી—પ્રિય પતી! આપ આવતી કાલની રાતના બરોબર નવ વાગે ત્યાં પધારજો.

રૂપસિંહ—ઠીક, પણ મારી પાસે કાંઇ ઘડીયાળ નથી કે બરોબર નવ વાગે આવીશ હું, જરા મોડું અથવા વહેલું પણ થાય.

માનાવતી—આપની પાસે ઘડીયાળ ના હોય તો મારી પાસે છે તે લેતા જાવ.

રૂપસિંહ—(લઈને) હવે હુ જાઊછું (જાયછે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ જંગલનો રસ્તો.

માનાવતી એટલી પછીથી રૂપસિંહ.

માનાવતી—(મનમાં) પ્રીય પતી ના કહેવાથી પણ વખત જ્યાદે થયો છે. તો પણ હજી સુધી તેમનું પધા-

રવું શા કારણથી નહિં થયું હોય ? શું ! ? કોઈ કારણથી રોકાયા હશે ? કે તેમને પૈસા મળ્યા એટલે લોભાયા હશે ? તે નહિં આવે તો મારી શી વલે થશે?

(રૂપસિંહ આવે છે.)

રૂપસિંહ--પ્રીયા તુ કયારની આવીછું ?

માનાવતી--મને આવ્યા ઝાઝી વાર થઇ છે. આપને પધ-રતાં વિલંબ શા કારણથી થયો ? આપને આવતાં વિલંબ થઈ તેથી મને તો ઘણી ચિંતા થતી હતી.

રૂપસિંહ--હવે તો નથી થતી ને ?

માનાવતી--ના સાહેબ, આપના દર્શનનો લાભ થયા પછી ચિંતા રહેજ નહિં, હવે તો આનંદ છે.

રૂપસિંહ--ત્યારે તો ઠીક.

માનાવતી--હવે આપણે ચાલીશું ?

રૂપસિંહ--ત્યારે અહિં બેશી રહીશું ? હવે તો જેમ બને તેમ સપાટાથી ચાલવું જોઇએ. હું તારા માટે પુરૂષનો સ્વાંગ લાવ્યોછું તે તું પહેરી લે એટલે આપણે રવાને થઇએ.

માનાવતી--વાહ ! આપની ચતુરાઇનું વર્ણન કોઈથી થઇ ના શકે? મારા માટે પુરૂષનો પોશાક લાવ્યા તે ઘ-ણુંજ સારૂં કીધું છે.

(માનાવતી પુરૂષનો પોશાક પહેરે છે એટલે તથા રૂપસિંહ ઘોડેસ્વાર થઇ ચાલવા માંડે છે.)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ જંગલ એક ગંભીર વડ.

રૂપસિંહ, માનાવતી, પછીથી જોગી.

રૂપસિંહ--પ્રીયે આપણે ઝડઝડવાર થયા ચાલીએ છીએ ને આશરે ૨૦ ગાઉ આવ્યા હશું. હવે રાત એક પહોર પણ નહિં રહી હોય ? માટે આજ ગયો એ વિશ્રામ કરીએ તો ઠીક કારણ કે હવે તો તને થાક લાગ્યો હશે ! તેમજ અહીં કોઇ આવે તેવી દેહશત નથી.

માનાવતી--હા, સ્વામીનાથ.

બને જણ અશ્વ ઉપરથી ઉતર્યા અને ઘોડાની ગાદી હતી તે પાથરી ને-

રૂપસિંહ--પ્યારી તું સુઇ જા હું બેશીશ.

માનાવતી--ના પ્રાણ નાથ, આપ પોઢી જાવ. હું બેશીશ;

રૂપસિંહ--પ્રિયા તને ઊંઘ આવીજ જશે માટે તુંજ સુઇ જા.

માનાવતી--ના, પ્રાણાધાર, મને નિંદ્રા નહિં આવે; માટે આપ પોઢી જાવ.

(રૂપસિંહ માનાવતીના ખોળામાં માથું મુકી સુઇ જાય છે. થોડા વખતમાં માનાવતી પણ નિંદ્રાવશ થાય છે તેવામાં રૂપસિંહને સરપ કરડયો. સવારનાં માનાવતી જાગીને.)

માનાવતી-(રૂપસિંહનો હાથ ઝાલીને-) સ્વામિનાથ ! સ્વામિનાથ !! હવે ઉઠો. કેમ ઉઠતાનથી ? શું ? બહુજ ઊંઘ આવી ગઇ છે ? આવી ઊંઘ તે રાખીએ કે ? (તેવામાં રૂપસિંહને સાપ કરડયો છે એમ જણાયાથી અરે ! પ્રાણ પતી !! આપને આ શું થઇ ગયું છે ? હાય હાય આ શો ગજબ !! હવે શું થશે ? શું મારા હૈયાના હાર ને ઝેર નહિં ઉતરે ?

અરે ! સ્વામીનાથ !! આપની સુંદિર કાંન્તિ આ સમયે કયાં ગઇ ? આપનો પ્યાર કયાં ગયો ? આવો વેરી સુર્પ કયાંથી આવ્યો કે જેણે આપનો અમુલ્ય પ્રાણ હરી લિધો.

શું ! હું મારા હાથેજ આપની ઇંદ્રથી સારી કાયાને પ્રજાળી દેવી પડશે ?

લલિત છંદ

અરર રે પ્રભુ આમ શું ક
ગરિબ નારનું રત્ન તેં હર્યું;

જિવન માહરૂં ધૂળતો થયું,
સકળ સૂખતો આજથી ગયું.
દુખદ સિંધુમાં આજ હું પડી,
આમ દશા થઇ માહરી વડી;
સદન સૂકિયું મૂજ તાતનું,
સુખદ હું ચુકી સર્વ વાતનું.
અરર નાથજી આમ શું થયું,
નથિજ જાતું રે દુઃખ આ સહ્યું;
રચવ આપનો સ્વર્ગમાં થશે,
અરર કંથડા મારૂં શું થશે.
આરર ઈશદે કંથ માહરો,
ચુકિશ નેં કદી પા'ડ તાહરો;
રડતિ જોઇને મેર લાવને,
અરજ શૂણિને નાથ આપને.
પતિ તણી અરે કાંતિ ક્યાં ગઇ,
અરર નાથની શી વલે થઇ.
શરિર જોઈને ઝાળ થાયરે,
અરર આ પતી જીવ જાયરે.

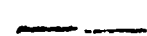
કનક જેવી જે દેહ તાહરી,
ઘડીકમાં જશે હાય તે બળી;
પણ પતિ અરે શોક ના ધરે,
તુજ પ્રિય: ખરે સાથમાં બળે,
અબળ ખારહી એટલી મને,
ફરિ નહિં દિઠો બોલતા તને.
જિવત માહરૂં રાખ થાયરે,
તુમ વિના કંપે મુજ કાયરે;

હે દિન દયાળ પ્રભુ ! તારી દયા આ સમે ક્યાં ગઇ ? હું અબળા મહા સંકટમાં આવી પડેલી છું, આ સમે તું, હું અબળા ઉપર દયા નહિં લાવે ત્યારે પછી કોણ લાવશે ?

(માનાવતીનાં નેત્રમાંથી અતિશય આંશુડા ચાલ્યા જાય છે ને અતિશય દિલગિરી સાથ નિશાશા નાખતી ઉઠી કાષ્ટ એકઠા કરી ચેહ ખડકી રૂપસિંહને સુવાડે છે.)

માનાવતી—(મનમાં) હવે રે મારા પતિ વિના જીવવું

તે શું કામનું છે ? માટે હું પણ તેની સાથે બળી મ
રૂં. હવે હું છેલી વારની પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરી લઉ

સિતાજીના મહીનાનો રાગ.

પ્રભુ તુજને છે પ્રણામ હવે છેલી વારના.
હું આવું છું ઇશ તુજ પાશ પાપ કાપજે માહરા.
મારી બેનીઓને પ્રણામ, અને મુજ તાતને-

(એક જોગી પ્રવેશ કરે છે.)

જોગી—(માનાવતીને) તારી આંખમાં આમ આંશુડા શા કારણથી ચાલ્યા જાય છે ને તું ઊદાસ સા માટે થઇ ગઇ છું ?

માનાવતી—(પાએ લાગીને) મહારાજ; હું અને મારો પતી સુતા હતા તેમાં મારા પતીને સરપ કરડયો છે તેથી હું દિલગીર થઇ છું તેમને મેં આ ચેહમાં સુવાડયા છે, નેં હું પણ સુવા જતી હતી તેવામાં આપ પધાર્યા-

જોગી-- ધિરજ રાખ, હું તારા પતીને ક્ષમણાં જીવતો કરૂં છું.

માનાવતી—(આશ્ચર્યથી) મહારાજ ત્યારે કૃપા કરી જલદીથી સજીવન કરો.

જોગી—પોતાની પાસે કાંઇ દવા હતી તે રૂપસિંહને ચોપડે છે તેથી રૂપસિંહને ભાન આવે છે)

રૂપસિંહ--(ગભરાહથી) અરે ! પ્રીયા હું તારા ખોળામાં માથુ મુકી સુઇ ગયો હતો ને તેં મને લાકડા ઉપર શા માટે સુવાર્યો ? આ જોગીરાજ અંહિ શા કારણ થી પધાર્યા છે ? અને તારા નેત્ર રાતાં શા કારણથી થઇ ગયા છે ? તેમજ તારા કંચનમય ચ્હેરાએ ઝાંખ શા માટે મારી દીધી છે, તેનું શું કારણ છે ?

માનાવતી--આપને સર્પ કરડયો હતો તેથી આપ બેશુદ્ધ થઇ ગયા હતા એટલે મેં આ લાકડામાં સુવાર્યા, ને હું પણ સુવા જતી હતી તેવામાં આ જોગી મહારાજે તમને દવા ચોપડી એટલે ઝેર ઉતરી ગયું.

રૂપસિંહ—અહોહો ! પ્રીયા !! મારા માથેથી આવી મોટી આફત ગઈ. ?

માનાવતી—હા ઘણી મોટી આફત ગઇ આ જોગી મહારાજના પ્રતાપથી આપણા બનેના પ્રાણનો બચાવ થયો છે.

જોગી–હું જાઊં છું. (જાય છે)

રૂપસિંહ—હવે આપણે ચાલીશું ?

માનાવતી— હા ચાલીએ.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ રસ્તો.

રૂપસિંહ અને માનાવતી.

માનાવતી–પ્રાણનાથ, હું આપની સાથે હતી તો આપ સજીવન થયા, નહિં તો શી રીતે થાત ?

રૂપસિંહ–પ્રાયે તું સાથે ના હોત તો પણ થાત, કાંઇ તારૂં કર્યું થતુ નથી; જે નશીબમાં હોય છે તે પ્રમાણે થાય છે.

માનાવતી- નશીબ તે બિચારા શું કરનારા હતા? જે માણસ કરે છે તેજ થાય છે.

રૂપસિંહ-પ્રિયા હું કહુંછું તેમ માન અને નકામી માથાકુટ કરવી જવાદે.

માનાવતી--હું કાંઇ નકામી માથાકુટ કરતી નથી, હુંતો સાચ સાચુંજ કહુ છું

રૂપસિંહ--તું અભિમાન મુકી દે ને મારા કહેવા પ્રમાણે ચાલ.

માનાવતી--હુંતો આપની દાશી છું હુંતો આપના કહેવા મુજબજ ચાલનારી પણ કાંઇ કરમ કરી શકતું નથી.

રૂપસિંહ--હવે તું બોલતી બંધ રહે. અભિમાન કીધાથી કોઇને ફાયદો થયો નથી.

જે વાત કર્મમાં લખી છે તે કદી મીથ્યા થનારજ નથી, પાંચ પાંડવ સત્યવાન બળવાન હતા ને તેને તેના નશીબના કારણે બાર વરસ વન વેઠવું પડયું.

માટે હે પ્યારી કર્મમાં લખ્યું છે તેજ થાય છે. એમ તું ખાત્રીથી માન્ય.

માનાવતી--એ બધી સાચો વાત પણ નશીબનું કર્યું કાંઇ

થતું નથી.

રૂપસિંહ--ઠીક (મનમાં) અરે ! મારા ભોગ લાગ્યા આવી ખરાબ સ્ત્રી સાથે પરણ્યો, હવે હું આને આ વનમાં મુકીને જાઉં. (ચાસન) હવે રાત પડી છે મા ટે આપણે આ જગોએ વીશરામ કરીએ.

માનાવતી–મલે

(બંને જંગલમાં ઘોડેથી ઉતરી એક ટેકરી ઉપર સુઇ રહે છે. માતાવતી નિંદ્રાવશ થાય છે એટલે રૂપ-સિંહ ઘોડેસ્વાર થઇ ચાલતો થયો, માનાવતી સવારમાં જાગીને જુવે છે તો રૂપસિંહને જોયો નહી તેથી)

માનાવતી-(મનમાં) મેં મશ્કરીને માટે તેમની સાથે વાત કરવા માંડી તેમાં રીસ ચઢાવી જતા રહયા. હવે મા રા શા હાલ ? હવે હું એકલી કયાં જઇશ ને શું કરૂ? (ચાસન)

સોરઠા

પ્રિય પ્રાણાધાર મુકિ મુજને કયાં ગયો ?

રે નિર્દય ભરથાર કામ આ તેં શું કર્યું.
તુજ કારણ મેં નાથ મુક્યાં માત તાતને,
શીદ છોડયો સાથ કામ આ તેં શું કર્યું ?
મુકી વન મોઝાર નાશી નાથ તું ક્યાં ગયો.
ન લાવ્યો દયા લગાર કામ આ તેં શું કર્યું. ૩
મેં કીધું કુડું કામ વાદ વદી હું તુજથી,
ભુલાવી મને રામ કામ આ તેં શું કર્યું. ૪
સેવા કારણ સુખ હું આવી તુજ સાથમાં.
પણ પમી હું દુખ કામ આ તેં શું કર્યું. ૫
અબળા કેરો વાંક આવ્યો શું મુજ નાથજી.
ક્ષમા કર જાણી રાંક કામ આ તેં શું કર્યું ૬
કરી વિશ્વાશ ઘાત મુકી રઝળતી મુજને
કીધી કુડી વાત કામ આ તેં શું કર્યું. ૭
મારે જાવું ક્યાંય કહે તે મુજને નાથજી.
રઝળવું વન માંય કામ આતે શું કર્યું. ૮

હવે હું આ જંગલમાં પેલું માતાનું દેવળ જણાયછે ત્યાં જઈને રહું જો સ્વામીનાથ મળશે તો ભલે નહિતો ત્યાં પરમેશ્વરનું ભજન કરી આયુશનો અંત લાવીશ,

માટે ચાલ હું જાઉં. મારાં કર્યાં મનેજ નડશે.) જાય છે ને ત્યાં રહે છે)

પ્રવેશ ૭ મો

સ્થળ દ્યુતપુરની ધર્મશાળા

રૂપસિંહ અને ગર્વેન્દ્રદાસ.

રૂપસિંહ--ભાઇ તમે આજ લુગડાં સારાં સારાં તથા ઘરેણા શા કારણથી પહેરો છો?

ગર્વેન્દ્રદાસ—સાહેબ, આજ ગોકુળ અષ્ટમિનો મેળો છે તે જોવા માટે જાવું છે.

રૂપસિંહ–ઠીક પણ આટલા બધા રૂપૈયા શા કારણથી લઇ જાવ છો ?

ગર્વેન્દ્રદાસ--આ શેહેરમાં જુગાર રમવાનો ચાલ વધારે છે. અને મારે પણ જરા શોખ છે. તેથી લઇ જાઊં છું. આપને આવવું હોય તો ચાલો.

રૂપસિંહ— ત્યારે આપણે આહિંજ રમિયે તો કેમ ? ખુ

ફરીથી ત્યાં જઈશું ?

ગર્વદાસ—ભલે જેમ ઈચ્છા. બેસો રમવા.

રૂપસિંહ—ઠીક.

(બંને રમે છે તેમાં રૂપસિંહની પાસે જવાહિર જેટલું હતું તે બધું તથા ઘોડો તેમજ બીજો સામાન તમામ હારી ગયા અને પાછળથી કાંઈ વાંધો પડ્યો એટલે બંને વઢી મર્યા તેવામાં સરકારી શીપાઈ પ્રવેશ કરે છે.)

સીપાઈ--અબે ક્યા બાસ્તે લડતે હો ? બંધ રહો ઔર ચલ કોર્ટ મેં.

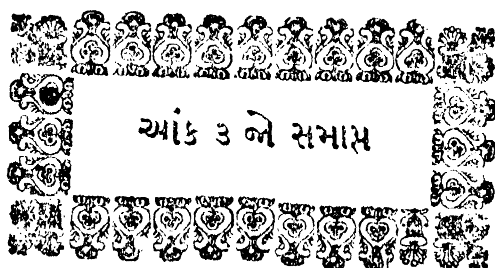
ગર્વદાસ--મીયાં સાહેબ હું જીત્યો તેમાં હવે મારવાને આવે છે.

રૂપસિંહ--મેહેરબાન સાહેબ મારા ઉપર કૃપા કરી મને છોડી દો.

સીપાઈ--અબે ચલ સાલે, નહિતો અભી દો ચાર મારતા હું.

(સીપાઈ બંનેને કોર્ટમાં લઈ જાય છે; અને કોર્ટમાં કાયદા પ્રમાણે રીતસર કામ ચલાવી બંનેને તેમ

ના ગુન્હા પ્રમાણે કેદની શિક્ષા કરે છે)

૯૨

અંક ૪થો

પાત્ર.

જ્ઞાતદત્ત.	રૂપસિંહનો મિત્ર
રૂપસિંહ	મંછાપુરીનો રાજા.
ગુણસુંદરી.	તેની રાણી.
કાશી	જ્ઞાનદત્તની સ્ત્રી.
નાથી	ગુણસુંદરીની દાસી.
માનાવતી	રૂપસિંહની રાણી.

——

પ્રવેશ ૧ લો

સ્થળ આશાપુરીમાં જ્ઞાનદત્ત.

જ્ઞાનદત્ત એકલો.

જ્ઞાનદત્ત–(મનમાં) રૂપસિંહને જુદાં પડયાં ઘણો વખત થઈ ગયો પરંતુ હજી સુધી તેનાં કાંઇ પણ ખબર મળ્યા નહિં હું આહિ દિવાનગીરી કરૂંછું ને તે બીચારો કયાંય રખડતો હશે. હવે તો મારાથી તેના વિના રહે વાતું નથી. હું મંચ્છાપુરી કાગળ લખું જો તેના સમાચાર ત્યાં આવ્યા હશે. તો તે લખશે.

હે ! પરમેશ્વર હવેતો જલદી મિત્રનો મેળાપ થાય તો સારૂં--મારા પ્યારા મિત્ર વિના મારૂં જીવતું વ્યર્થછે કહેવત છે કે. " વ્હાલા મિત્રનો વિયોગ એ એક કલજાનો ઘા છે " હવે કાગળ લખું.-

(હવે કાગળ લખી પોતાની સ્ત્રી ઉપર મોકલાવે છે.)

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ દયુતપુરનાં કેદખાનું.

રૂપસિંહ એકલો.

રૂપસિંહ--(મનમાં) અરે ! મારામાં માઠી ટેવ હતી તેના લિધે મારે કેટલાં કેટલાં કષ્ટ સહન કરવાં પડયાં ? મારો પ્યારો મિત્ર જ્ઞાનદત્ત કહેતો હતો તેની શિખામણની મેં મારા મનમાં કાંઇ પણ અસર લિધી નહી. હું રાજા હતો ને આ વખત કેદમાં પડેલો છું તે જુગારનાજ પ્રતાપે.

હે ! પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર તારા પાસે મારી ફકત એટલી અરજ છે કે હવેથી મને કોઇ દિવસ જુગાર રમવાની મરજી નહી કરાવતાં હર વખત તેના ઉપર છીટકાર દેવરાવજે.

જુગાર રમવાથી માણસને ઘણાં ઘણાં કષ્ટ પડે છે. હવે હું મારૂં રાજ સંભાળી એવો બંદોબસ્ત કરૂં કે કોઇ પણ માણસ જુગાર રમે નહી. તથા સભા એકઠી કરી તેની અંદર જુગાર ન રમવું એ બાબત ભા

ઘણુ કરી તે સદા અટકાવવા પ્રયત્ન કરવું.

આ દુનિયામાં મેં અવતાર લઇ કાંઇ પણ સુકૃત કીધું નહી પરંતુ મેં મહા મહા ઘાતકી કામકરી પાપ કર્યા છે તો મારી સારી ગતી કેવી રીતથી થવાની ? જો હવે હું પરમેશ્વરનું ખરા દીલથી ધ્યાન ધરી ધર્મ દાન, નીમ, કરીશ તો મારા પાપનો નાશ થશે.

અરે ! આ દુનિયામાં અવતાર લઇ જેને સુકૃત કીધાં નથી તે માણસોનું જન્મવું વૃથા છે.

જુગાર ! હું તને ખેલ માની રહયો હતો પણ તું તો મારો મોટો શત્રુ છે એમ મને પકો અનુભવ થવાથી જણાયું છે, તેં મને દુઃખ દેવામા કાંઇ પણ કચાશ રાખી નથી.

સોરઠા.

મુકયું મેં જે રાજ, વળી વેઠયું દુઃખ ઘણું.
ન સુધર્યું એક કાજ, તે પ્રતાપ જુગારના;
વેઠયું મેં જે વન, થયો વિયોગ મિત્રનો
હાર્યો સઘળું ધન. તે પ્રતાપ જુગારના.

દુષ્ટ કેરો માર, મેં ખાધો જે વન વિશે.
પડ્યો કુપ મોઝાર, તે પ્રતાપ જુગારના.
કાળાગ્રહની માંય, રાખ્યો સુજને રાજવી.
લાજ ગઇ પુર માંહ, તે પ્રતાપ જુગારના.

હવે ઘણી રાત ગઇ છે માટે સુઇ જાઊં, હું કેદમાંથી નિકળીને પ્રિય મિત્ર આનંદતની ખોળ કરવા જઊં.

(સુઇ જાય છે.)

પ્રવેશ ૩ જો

સ્થળ મંછાપુરીમાં રાણી વાસ.

ગુણસુંદરી, કાશી, અને નાથી.

નાથી—બાઇ સાહેબ આ કાગળ ટપાલના સિપાઇએ આપ્યો છ.

ગુણસુંદરી–લાવ.

નાથી–લ્યો બાઇ સાહેબ.

ગુણસુંદરી–(લઇને) આતો કાશીનો છે, લ્યો કાશી તમારો કાગળ.

કાશી—(લઇને મનમાં વાંચે છે)

પ્રાણપ્રિય કાશી.

મુ૦ મંચ્છાપુરી.

આશાપુરીથી લખીતંગ. જ્ઞાનદત્તના આશીર્વાદ વાંચજો.

વિશેશ હું આહિં ખુશીમાં છઊં તમારા સર્વેના ખુશી ખબર સાંભળવા ચાહુ છું.

રાજાજી તથા હું ઘણા વખતથી વિખુટા પડેલા છીએ. રાજા સાહેબ ક્યાં છે તેની મને કાંઇ પણ ખબર નથી. રાજા સાહેબના ખબર ત્યાં આવ્યા હોય તો મને લખજો એટલે મને આનંદ થાય.

રાણીસાહેબ ખુશી આનંદમાં હશે.

એજ સન ૧૮૮૪ ના જુન તારીખ ૧

લખીતંગ.

જ્ઞાનદત્તના આશીર્વાદ પોચે.

ગુણસુંદરી—કેમ કાશી શા સમાચાર છે?

કાશી—આમાંતો લખે છે કે, રાજા સાહેબ તથા હું લાંબા વખતથી જુદા પડેલા છીએ માટે તેમના કાંઈ સમાચાર આવ્યા હોય તો લખજો.

ગુણસુંદરી—હેં! આવી ખબર આવ્યા કે? હશે! જેમ ઇશ્વર ઇચ્છા. તમે કાગળ લખો તેમાં લખવું કે આંહિ બિલકુલ ખબર આવ્યા નથી.

કાશી—બહુ સારૂં (કાગળ લખીને નાખીને) લે આ કાગળ ટપાલમાં નાંખી આવ.

દાસી—જાઉં છું.

(જાય છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ જંગલમાં દેવીનું દેવળ.

માનાવતી એકલી.

માનાવતી—(મનમાં) હું ઘણા દિવસ થયા આહિં પડી છું પણ પતિનો પતો કયાંય લાગ્યો નહી. તેમના વિયોગે મારૂં શરીર અર્ધું થયું છે. ને શરિરનો રંગ સ્યામ થઇ ગયો છે. આ જંગલ ખાવા ધાય છે. આ શિયાળાના દહાડામાં પતિ વિના કેમ રહેવાય ? મારાથી હવે કામનો તાપ સહન થઇ શકતો નથી. અને તેથી મને જરા પણ ચેન નથી પડતું પણ શું કરૂં ? મારો કાંઇ ઉપાય નથી, હવે તો ઇશ્વર સહાય કરે તોજ જીવાશે નહિતો મારો જીવ રહેનાર નથી.

(એવા વિચાર કરે છે તેવામાં નિંદ્રા આવવાથી સુઇ જાય છે ને પાછી થોડીવારમાં ઉઠીને) અરે ! મને સ્વપ્ન આવ્યું કે આશાપુરીમાં પ્રાણનાથ છે માટે ચાલ હવે હું જાઉં.

(ઘોડા ઉપર સામાન નાંખી જાય છે.)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ આશાપુરીમાં જ્ઞાનદત્તનું મુકામ.

જ્ઞાનદત્ત, પોષ્ટનો સિપાઇ; પછીથી રૂપસિંહ ને

માનાવતી.

પોસ્ટનો શિપાઇ--દિવાન સાહેબ આપનો કાગળ છે.

જ્ઞાનદત્ત–(લઈને મનમાં વાંચે છે.)

પ્રીય પતિ જ્ઞાનદત્તની શેવામાં.

મુ૦ આશાપુરી.

મંચ્છાપુરીથી લખીતંગ આપની તાબેદાર દાર શીનું પાયેલાગુ પહોંચે.

વિષેશ આપનો પત્ર આજ રોજ મને મળ્યો છે જ્યાંથી આનંદ થયો છે.

રાજા સાહેબના કાંઇ પણ આંહિં ખબર આવેલા નથી, ને રાણી સાહેબ ઘણી ચીંતા કરે છે.

પ્રાણાધાર ! હવે આપ કૃપા કરી જલદી ઘર તરફ

પધરી દર્શનનો લાભ આપશો.

એજ તા૦ ૬ માહે જુન સન ૧૮૮૪.

લી૦ આપની દાશીના દંડવત પહોંચે.

(વાંચી રહયા પછી) અરે પ્રીય મિત્રના ત્યાં પણ કાંઇ ખબર નથી માટે હવે હું ઘેર જાઊં.

(પોતે ગોખમાં બેઠો છે તેવામાં નિચે જોગીને રૂપે રૂપસિંહ જતો હતો-તેથી તેને બોલાવીને)

સોરઠની ગજલ.

સુણ ભ્રાત હું તુજને કહુ જોગીવેશ તેં કેમધારિયો.
હતો આજ સુધી તું કયાં કેમ મુજને તેં વિસારિયો;
અંગે વિભૂતી તેં ચોળી સહી તારી રિધી સીધી કયં ગઇ
દેહ તાહરી દુબળી થઇ સર્વ કાંતી તારી કયાં ગઇ.
હતા બંનો આપણ સાથમાં કેમ જુદો તું ત્યાંથી પડયો
ફરી ખોળ મેં બંધુ તાહરી કેમ મુજને તું નવી જડયો
વલે તાહરી અરે શી થઈ મુજને તું દે સર્વે કહી.

રૂપસિંહ—   લલિત છંદ.

વડ તળે અને રે સુતા હતા,
વળતિ જે થયા હાલ માહરા;
તરત ત્યાંય તો વાઘ આવિયો,
તેહનિ પાછળે પ્રીય હું ગયો.
અધ વચે મને ઠગતો મળ્યો,
રમિ જુગારને હારતો હર્યો;
સિપાઇ દુષ્ટનો સંગ મેં કર્યો,
અસુર પાપિએ માર મારિયો.
કરમ માહરે ત્યાંથી ઉગર્યો
ફરિ જુગારિનો સંગતો કર્યો,
રમત હું રમ્યો દુષ્ટ સાથમાં;
કરમને ફુટયે નાંખ્યો વાવમાં,
વણિક એકતો ત્યાંય આવિયો;
ધરિજ રે'મને બાર કાઢિઓ.
ગરિબ જાણીને ચાકરી કરી.
પછિ થકી મને નોકરી મળી,

સુણુ ભચ્યો કા દેવજી મને.
કહિ કહું અરે શું જ હું તને.
પણ નશિબનો ફૂટલો અરે,
કરિ દુકાનમાં ચોરિતો ખરે;
નગર છાંડિને ઝાડમાં ગયો.
કપટ ત્યાં કરી ચોર છેતર્યો,
વર્ણત ચોરતો મૂજને મળ્યો;
ઠગિ ગયો નકી તેહ તો મને,
પુરણ પ્રીત જે રાખિ રામજી.
નથિજ ભૂલતો તેહ તો હજી.
અલિજ કુંવરી રાજ પુત્રિને,
પ્રિત ઘણી થઇ તેથિ મારિરે.
તરત ત્યાં થકી નાશિયા અમે.
વન વિશે થયું તે કહુ તને.
રણ મધે અરે સુઇ હું ગિયો.
તરત માહરો કાળ આવિયો;
ડસ કર્યો મને આવી સાપરે;
વિષ બહુ ચડયું અંગમાં હરે.

કરિ કૃપા મને જોગિ રાજરે;
દિધ છુટી અને કિધ કાજરે,
પછિ થકી અમે ત્યાંથિ ચાલિયા.
જંગલ ત્યાગિને બ્હાર તો ગયા;
ગરવ તો કર્યો નારિએ ઘણો,
ચડિ ગયો મને ક્રોધ તે તણો.
મુકિજ રાનમાં તેહને ખરે,
તરત ત્યાંથિ હું ચાલિયો અરે
વળતિ શે'ર તો એક આવિયું.
અરરરે બંધૂ ત્યાંય શું થયું.
જુગટિયા તણો સંગરે થયો;
રમત ખેલવા તેડિરે ગયો.
થઇ લડા લડિ તેથી માહરે.
તરત કિકરે રાજના અરે.
સકળ માલતો મહરો લીધો.
મુને દંડતો કેદનો કીધો.
અરર ભાઇ હું દુખાયો થયો-
પાછ ચકા અરે સાધુ હું થયો.

ફરિ ફરી અને અહી આવીયો-
સુખ ગયું અને દુખીહું થયો.
જગત માંહી તો જાણુ આ થશે.
અરર આબરૂ માહરી જશે.

જ્ઞાનદત્ત--અહો ! હો ! ભાઇ તમારે માંથે આવાં મહા મહા સંકટો પડયાં ? હવે આ જોગીનો વેશ કાઢી નાંખી પાછો પેહેરતા હતા તેવોજ પહેરો.

રૂપસિંહ—મિત્ર તમેતો ખુશીમાં છો ?

જ્ઞાનદત્ત--હા.

રૂપસિંહ—મંચ્છાપુરીના કાંઇ સમાચાર છે ?

જ્ઞાનદત્ત--હા, ત્યાંનો પત્ર આવ્યો છે ને રાણીજી ઘણી ચીંતા કરે છે આપે રાજય કુંવરીનો ત્યાગ કર્યો તે ઘણું ખોટું કામ કર્યું છે.

રૂપસિંહ—ભાઇ થવા કાળને કોઇ પહોંચતું નથી.

માનાવતી--(ગોખ નિચે-મનમાં) અરે આ ગોખમાં બેઠેલા છે તેતો મારા સ્વામીનાથ નહિં હોય ?

રૂપસિંહ--(પોતાની નજર માનાવતી તરફ જવાથી) પ્રી

મે તું આવી કે ? ઊપર આવ. (જ્ઞાનદત્તને) હમો બાઇ તમારાં ભાભી પણ આવ્યાં.

જ્ઞાનદત્ત--આનંદની વાત.

(માનાવતી પ્રવેશ કરે છે.)

માનાવતી--પ્રાણપતી આપ ખુશીમાં છો ?

રૂપસિંહ--હા, પ્રીયા. તું પણ ખુશીમાં છે ?

માનાવતી--આપનાં દર્શન થયાં એટલે ખુશીજ તો.

રૂપસિંહ--માનાવતી સામી આંગળી કરીને-) આ પરમ પ્રીય મિત્ર જ્ઞાનદત્ત.

માનાવતી--(જ્ઞાનદતને) ભાઇ તમે આનંદમાં છો ?

જ્ઞાનદત્ત--હવે તમે તથા રૂપસિંહ આવ્યા એટલે આનંદ કેમ ન હોય ?

રૂપસિંહ--હવે આપણે પાંચ વરસ પુરાં થઈ ગયા આવ્યા છે તો એક બે દિવસમાં ઘર તરફ જવાનોં વિચાર કરીએ.

જ્ઞાનદત્ત--બહું સારૂં, હું પણ અહિંથી રાજા સાહેબ પાસેથી રજા લઇ, થોડા માણુસો સાથે ઘર તરફ જઇશું.

હવે રસોઇ તૈયાર થઇ છે માટે જમવા ઉઠો.

(જાય છે.)

(ગ્નાનદત્ત દયાળસિંહ પાસેથી રજા લઇ થોડા મા

ણુસો સાથે બધા જાય છે)

પ્રવેશ ૬ ઠો

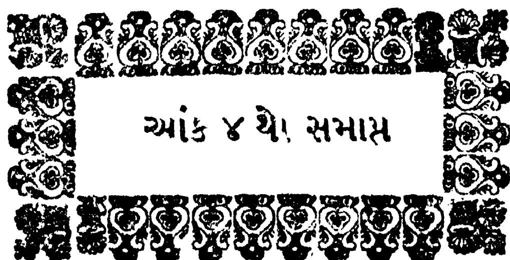
સ્થળ જંગલ.

રૂપસિંહ, ગ્નાનદત્ત, માનાવતી, તથા બીજા

માણુસો.

રૂપસિંહ--પ્રાય મિત્ર, હવે આંહિં ઉતરશું ?

ગ્નાનદત્ત--હા, આહિંજ મુકામ કરશું (નોકરોને) આ

અંક ૪ થો સમાપ્ત

અંક ૫ મો

પાત્ર.

રૂપસિંહ	ગંછાપુરીનો રાજા
માનાવતી	તેની રાણી
જ્ઞાનદત્ત	તેનો મિત્ર
જોરસિંહ	દુસ્ટપુરીનોરાજા
ગુણસુંદરી	રૂપસિંહની સ્ત્રી
નાથી	તેની દાસી
કાશી	જ્ઞાનદત્તની સ્ત્રી

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ આશાપુરીની ભાગોળ.

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત, અને નોકરો

જ્ઞાનદત્ત--પ્રીય ભાઇ, આજ તપાસ કરતા માલુમ પડયુ કે, માનાવતીને અહિંનો રાજા નરસિંહ લાવ્યોછે. માટે આપણે એકદમ બાગમાંથી લઈ આવીએ એટલે થયું

રૂપસિંહ,--હા, ભાઇ. આજ રાતે આપણે તેમ કરીશું આપ મહેનત લઇને તેની ખોળ લાવ્યા તે ઘણું સારૂ કામ કીધુંછે આ કામ આપવિના બીજાથી બને તેવુ નહોતું.

જ્ઞાનદત્ત--મિત્રનો ધર્મ છે કે, મિતું કાંઇ કાંમ હોયતો પોતાથી બનતી મેહેનતે પાર પાડવું જોઇએ.

રૂપસિંહ--મારા વાહાલા મિત્ર આ પ્રમાણે બોલનાર ઘણા એ છે પરંતુ આપના જેવાતો આ દુનીઆમાં થોડાજ

હશે. આપે મારાં જે જે કામો કરેલાં છે તેમજ આ
પે મને જે હિતવચન કહેલાંછે તેનો બદલો વાળવાની
મારામાં જરા પણ શક્તિ નથી.

જ્ઞાનદત્ત--હવે આપણે આજ રાતે તૈયાર થઇ રહેવું ને
બાગમાં જઇ તેમને લઇ આવવાં

રૂપસિંહ--બહું સારૂ.

જ્ઞાનદત્ત (નોકરોને) હવે સાંજ પડીછે માટે લમારે
સર સામાનનાં ગાડાં ચાલતાં કરો અને ફક્ત ઘોડે
સ્વાર હોય તેજ રહો.

નોકરે --(હુકમ પ્રમાણે કરેછે)

પ્રવેશ ૨ જો

સ્થળ કુસુમપુરીમાં બાગ.

મનાવંતી—અમરસિંહ , રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત અને

તેમના નોકરો

જારસિંહ- પ્રીય, તું હવે મારી પટરાણી થઇને રહે હું તને કાંઇ પણ દુઃખ દેનારો નથી.

માનાવતી- હે દુસ્ટ રાજા !, સતીને પાછી મારા પતી ભેગી કર નહિતો હું તને શ્રાપ દઈશ ને મારા સ્વમી નાથ તને મારીને લઇ જશે.

જારસિંહ —[શોરઠાની ગજલ)

પ્રીયા ખવ પીવો ખુશી રહો,
શીદ સ્વામીની આશા ધરો;
નથી શક્તિ તાહરા પતી માંહે.

તે શું દેખશે મેહેલ માહરો;
તારી શોધ જો તે આવશે,

ખરે ખાત જીવ ગુમાવશે;
એકાછે સિપાઇ સજ થઇ (આવશેતો)
તને સંહારી નાંખશે;

માનાવતી — [સોરઠાની ગજલ]

રાજા શું કરે તુજ કિંકરો,
એકલો સહુને સંહારશે;
પ્રથમ મારશે તુજ કિંકરો,
પછીથી અહીયાં આવશે.
શીર છેદશે દુસ્ટ તાહરૂં,
પછી વલે તારી શી થશે.
નથી બીતો એ તો કાળથી,
તુજને ઝડપથી મારશે;
પ્રલે ચાકરો ત્હારા,
લઈ જશે મુને આહિંથી.
માટે મુજને પાછી મુકતું, (નહીતો)
હેરાન થઈશ આમથી.

(રૂપસિહ તથા ગ્નાતદન્ત હાથમાં ઉઘાડી તલવાર લઇ બાગના બંગલામાં પ્રવેશ કરેછે.)

માનાવતી-(રૂપસિંહને આવતો જોઈ) પ્રાણનાથ, આ દુસ્ટ મારૂં હરણ કરી આવ્યોછે.

રૂપસિંહ--પાપી લેતો જા (એમ કહી તરવારથી તેને મારી નાંખી માનાવતીને લઈને ચાલતા થયા)

પ્રવેશ ૩ જો

સ્થળ મંછા પુરીનો રસ્તો

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત, અને માનવતી અને નો કરે.

માનાવતી-- (રૂપસિંહને) પ્રાણપતી આપે મારી ખોળ કરીને એ દુસ્ટના હાથમાંથી મારો પ્રાણ બચાવ્યો તે ઘણુંજ સારૂ કીધુછે. છે.

રૂપસિંહ--પ્રીયે એ બધું જ્ઞાનદત્તે કરેલુંછે, તો તે માટે તેમનો પુરણ ઓભાર મારે તેમજ તારે માનવો જોઈએ.

માનાવતી--હા, પ્રાણધાર, ખરી વાતને તેમના જેવા મિત્ર આ વખતમાં ભાગ્યેજ હશે, તે પોતાની ફરજ બજા

વવાત્રાં કશી ખામી પડવા દેતાજ નથી

જ્ઞાનદ-પ-હા મિત્રની જેવી ફરજ છે તેવી રીતથી બજા વી શકતો નથી મિત્રને પોતાની ફરજ પ્રમાણે વરતવું જોઇએજ

માનાવતી-પ્રીયબાઇ આપ કહે છો તે સત્યછે. પરંતુ આપજે પ્રમાણે મિત્રતાની ફરજ બજાવનાર આ દુનીઆમાં થોડા પુરૂશો હશે.

આ પૃથ્વીમાં સ્વાર્થના મિત્ર ઘણા છે જ્યાં સુધી પોતાનો સ્વાર્થ હશે ત્યાં સુધી એમ જણાવશે કે હું તમારો ખરો મિત્ર છું પરંતુ જ્યારે સંકટ આવી પડે ત્યારે વેગળા નાશી જાય છે.

આપ સરખા મિત્ર જેના સારા નશિબ હશે તેને જ મળ્યા હશે ને મળશે.

રૂપસિંહ-(જ્ઞાનદત્તને) હવે મંચ્છાપુરી થોડીજ દુર છે.

જ્ઞાનદત્ત-હા, હવે કાંઈ વેગળી નથી.

રૂપસિંહ-ત્યારે હવે આપણે એક માણસને મોકલો, કે તે જઇ સર્વેને જાહેર કરે.

જ્ઞાનદત્ત--પત્ર સાથે (મોકલે છે)

પ્રવેશ ૪ થો

સ્થળ મંજુળાપુરીમાં રાણીવાસ.

ગુણસુંદરી, કાશી અને નાથી.

નાથી--બાઇસાહેબ રાજા સાહેબ હમણાં પધારશે.

ગુણસુંદરી--તું બળતાને શા માટે બાળે છે. તું જાણે છે તે અમને તેમના વિના કેટલું કષ્ટ પડે છે તે જાણતાં છતાં પણ મશ્કરી કરે છે.

નાથી--ના, બાઇ સાહેબ હું મશ્કરી કરતી નથી, તેમનું માણસ આવેલું છે.

ગુણસુંદરી--શું ! તું આ સાચી વાત કહે છે ?

નાથી--હા, સાચીજ વાત કહું છું,

ગુણસુંદરી--(કાશીને) કેમ હવે તમે ખુશી થયાં કે ?

હમણાં જ્ઞાનદત્ત આવશે ?

કાશી–ત્યારે હું જાણું છું કે, રાજાસાહેબતો હમણાં નહી પધારે.

(રૂપસિંહ અને માનાવતી પ્રવેશ કરે છે.)

ગુણસુંદરી–(જરા સામી જઇને) પધારો પ્રાણપતિ. શરીરે સુખી છો ?

રૂપસિંહ–પ્રિયે, હુંતો ખુશી છઉં પણ તારૂં શરીર કેમ દુબળું થઇ ગયું છે ?

ગુણસુંદરી–પ્રાણપતિ, આપ જાણોજ છોને !

રૂપસિંહ–હાલ રાજ કેવી રીતે ચાલે છે ?

ગુણસુંદરી—રાજતો જુમારસિંહ પણ બીજા સાથે જુગાર રમતાં હારી ગયા છે ને રાજની સ્થિતિ ઘણી ખરાબ થઇ ગઇ છે.

રૂપસિંહ–હશે જેમ થવાનું હશે તેમ થયું હવે બધાં સારાં વાનાં થશે.

ગુણસુંદરી–હવે રસોઇ તૈયાર થઇ છે માટે જમવા પધારો.

રૂપસિંહ જમવા જાય છે ને કાશી પોતાના ઘરે.

જાય છે)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ જ્ઞાનદત્તનું ઘર

જ્ઞાનદત્ત તથા કાશી

કાશી--પ્રાણાધાર રાજા સાહેબને ક્યારના પધાર્યા છે ને આપને પધારતાં વિલંબ શા કારણથી થઇ ?

જ્ઞાનદત્ત—પ્રીયા, મારે રાજા સાહેબનો શરસામાન ઠેકાણે મુકાવવો હતો.

કાશી--બહુ સારૂં સ્વામીનાથ, આપ વિના મને બીલકુલ ગમતુંજ ન્હોતું.

જ્ઞાનદત્ત--હવે તો ગમે છે ની ?

કાશી--હવે શા માટે ન ગમે ?

જ્ઞાનદત્ત—રાણી સાહેબ શરિરે સારાં છે ?

કાશી--રાણી સાહેબનું શરીર તો અચ્છુંએ નથી !

જ્ઞાનદત-હવે હું કચેરીમાં જાઉં છું.

(જાય છે.)

પ્રવેશ છઠો

સ્થળ કચેરી,

રૂપસિંહ, જ્ઞાનદત્ત—મણીલાલ અને બીજાં

માણસો.

રૂપસિંહ--પ્રીય સજનો !

જુગાર એ ઘણુ દુઃખ દાયકછે હું જુગાર રમ્યો તેથી મારે કેટલાં કસ્ઠ સહન કરવાં પડયાં? રાજ છોડી વનમાં જવું પડયું ને વનમાં પણ ઘણાજ દુઃખ વેઠવાં પડયાં

જુગાર રમવાથી માણસને ઘણાં ઘણાં દુઃખ ખમવા પડયાંછે

માટે કોઈએ જુગાર રમવુ નહી નીસો એ પણ ઘણા જ દુ:ખને પમાડનારછે. તેનાથી ગોટા મોટા રાજાઓ ના રાજ ગયાંછે ને ઘણાના જીવ પણ ગયાછે સીવાય અવગુણનુ જો વરણન કરીએ તો પાર ના આવે તે મ નથી તેથી હું થોડાજમાં કહુંછું કે તે ચાલ જેને હો ય તેને તેનો ત્યાગ કરવો જોઇએ

માણુસોના માથે કાળ હમેશાં ભમ્યા કરેછે, આ દુનીયામાં સર્વ મનુશ્યો મિજમાન છઇએ માટે જે કાંઇ પોતાથી બને તે પ્રમાણે ધર્મ કરવું જોઇએ

આ પીનંતીએ ચાલવાથી આ લોકમાં અને પરલોકમાં ગેર ફાયદા થાયછે માટે અનીતીનો ત્યાગ કરી નીતીથી ચાલવું જોઇએ.

આ પૃથ્વીમાં જે માણુસો અવતાર લઈ સારાં કૃત્ય કિધા નથી તેનુ જીવવું વ્યર્થછે

માટે પ્રીય બાંધુઓ સરવે મનુષ્યો હમેશા સારાં કાર્ય કરવા ઉપર મનને દોડાવવુ.

ગ્નાનદત--રાજા સાહેબ આપ કહોછો તે બરોબરછે.

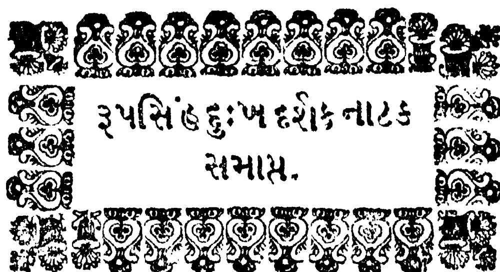
મણીલાલ-- સાહેબ, આપના ગયા પછી અહિં રાજગા

રૈયત ઉપર જુગારસિંહે જુલમ વાપર્યોછે. તેથી આહિ
ની ગણી ખરી વસ્તી બીજે ગામ રહેવા ગઇછે,

રૂપસિંહ--મણીલાલ હવે જેમ રૈયતને સુખ મળે તેવા
ધારા બાંધવા અને આપણે આહિં સદાવરત દેવાનો
ચાલ નથી તે આવતી કાલેથી સદાવરત ચાલું કરવું
તેમજ આહિં એક લાઇબરી સ્થાપવી

મણીલાલ-- બહુ સારૂ સાહેબ.

જ્ઞાનદત્ત--પ્રિય મિત્ર હું રજા લઊંછું (જાયછે)

રૂપસિંહ દુઃખ દર્શક નાટક
સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

નિચે લખેલા પુસ્તક અમારે ત્યાંથી રોકડી કીમતે મળશે માટે જે સાહેબોને મંગાવવા ખુશી હોયતો તેમણે અગાઉથી નાણા મોકલી મંગાવી લેવા નોટપેડ કાગળો લિધામાંઆવશે નહિ.

	કિમત.
રૂપસિંહ દુઃખ દર્શક નાટક	૦--૧૦--૦
સુબોધમાળા ભાગ ૧ લો	૦--૧--૬
અંબીકા સ્તુતી.	૦--૧--૦

ઉપર લખેલા પુસ્તકો ટપાલ ખર્ચ તથા નાણા મોકલી જેમણે જોઇએ તેમણે મંગાવી લેવા

શેવક

શાહ. કુવરજી વિ. વર્દ્ધમાન
ધ્રાંગધરા

અગાઉથી થયેલા ગ્રાહકોનાં મુબારક નામ

નકલ.	નામ.	ગામ.
૫,	કુમારશ્રી. વજેસિંહજી	ધાંગધરા.
૨	મિ. ભોલા. વીઠલ	,,
૨	મિ. જમયતરામ દેવશંકર.	,,
૧	મિ. ભગવાનજી કેશવજી.	,,
૧	મિ. વરજલાલ દામોદર	,,
૧	મિ. હકમચંદ કુંવજી	,,
૧	મિ. કેશવલાલ લક્ષ્મિ શંકર.	,,
૧	મિ. દલીચંદ મુળજી	,,
૧	મિ, નથુ ફુલશંકર.	,,
૧	મિ. કસ્તુર ભવાન.	,,
૧	મિ. સોમચંદ ખુશાલ.	,,
૧	મિ. ત્રીભોવન લલુભાઈ.	,,
૧	મિ. ભાયચંદ ઝવેર	,,
૧	મિ. બના સદા	,,
૧	મિ. હીરાચંદ ભુરાભાઇ	,,
૧	મિ. ફુલચંદ કુંવરજી.	,,
૧	મિ. લલુ કુંવરજી.	

૧ મિ. ભક્ષુ પુરશોતમ

૧ મિ. વનમાળી નરભેરામ

૧ મિ. નર્મદાશંકર ગૌવરીશંકર

૧ મિ. અમીચંદ નથુભાઇ

૧૦ સુબોધ સાગર મંડળી તરફથી

ભાવનગર.

૨ શ્રી જૈનજ્ઞાન વધ્ધક સભા

૧ શ્રી લુહાણા જ્ઞાતી સુભેચ્છક મંડળી

૧ મિ. મોરશંકર ગૌવરીશંકર

૧ મિ. માણેકલાલ નાથાભાઇ

૧ મિ. વિશ્નુપ્રસાદ આણંદરાય

૧ મિ. જીવરાજ ભગવાન

૧ મિ વિનાયકરાય હરીપ્રસાદ

૧ મિ. વરજલાલ છોટમલાલ

૧ મિ. પ્રભુદાસ ભગવાનદાસ

૧૦ મિ. જેસંકર અંબારામ મારફત

ભાવનગર

૨ મિ. જેસંકર અંબારામ આ. મા.

૧ મિ, નારયણજી જેસંકર ,,
૧ મિ. માણેકલાલ હરજીવન ,,
૧ મિ. કાલીદાસ વિજયરામ ,,
૧ મિ. સવૈરામ સંતોષરામ ,,
૧ મિ. પ્રતાપરાય સંતોષરાય ,,
૧ મિ. મારકાંડરાય નંદશંકર ,,
૧ મિ. રણછોડદાસ ,,
૧ મિ. વસુધરરાય ,,
૧૭ મિ. રઘુરામ ખીમજી મારફત

વઢવાણસીટી

૨ મિ. રઘુરામ ખીમજી ,,
૨ મિ. લક્ષ્મીશંકર ભાગવત ,,
૫ મિ. પ્રેમચંદ કસ્તુર ,,
૧ મિ, ઠાકરશી ત્રીભોવન ,,
૧ મિ કાહનજી ધનેશ્વર ,,
૧ મિ. લક્ષ્મીચંદ ચતુર ,,
૧ મિ. સુખલાલ પીતામ્બર ,,
૧ મિ. દેવચંદ વીરજી

૧ મિ. શીવલાલ ઉજમશી ,,

૧ મિ. લેહેરચંદ જસરાજ ,,

૧ મિ. ઓઘડ હુકમચંદ ,,

૧ મિ. કસ્તુર ગોકળદાસ ,,

૧ મિ. ગુલાબચંદ ઓઘડ ,,

૧ મિ. મગનલાલ વાહલજી ,,

૨ મિ. બેહેચરદાસ કરશનદાસ ,,

૭ રા. ગુલાબચંદ વેલશીમારફત ,,

૨ મિ. હરખચંદ સુંદરજી ,,

૧ મિ. નારણુ ત્રીકમ ,,

૧ મિ. માણેકચંદ નાનજી ,,

૧ મિ. વીરપાળ પ્રેમચંદ ,,

૧ મિ. નરસી મુળજી ,,

૧ મિ. કુવરજી સામજી ,,

૧૦ મિ. દયારામ રઘુનાથ મારફત ,,

જામનગર

૧ રા. તુલજા સંકર હરીશંકર ,,

૬ રા. દયારામ રઘુરામ ,,

૧ રા. ભગવાનલાલ જેશંકર

૧ રા. ભગવાનલાલ અમરજી

૧ રા. નથુભાઇ અંબાશંકર

૧ રા. નરભેશંકર સુરજશંકર

૧ રા. દુલેરાય છોટાલાલ

૧ મિ. પદમસી સીવજી

૧ મિ. પ્રેમશંકર હરજીવન

૧ મિ. આશંકર દુરગાશંકર [illegible]

૧૦ રા. અંબારામ ગોવરધન મારફત

ગોંડળ

૨ મિ. માણેકચંદ મનજી

૧ મિ. અંબારામ ગોવરધન.

૧ મિ. હીરાલાલ રવજી

૧ મિ. સુંદરલાલ લવજી.

૧ મિ. પુરૂષોત્તમ ગોપળજી.

૧ હરિશંકર કલ્યાણજી

૧ મિ. વનમાળી કલ્યાણજી

૧ મિ. કાલીદાસ દેવજી

૧	મિ. દેવચંદ ગોકળ	
૫	રા. ઘહેલાભાઇ રાયચંદ	
		ડીસાકાંપ
૪	રા. ગંગારામ દયારામ	ધોળકા
૧	રા. મગનલાલ રઘુભાઇ	લીંબડી,
૧	શાહ. કપુરચંદ ખીમચંદ	,,
૧	શાહ. મુઝાભાઇ ગોકળદાસ	,,
૧	દવે નારાયણ જેઠાભાઇ	,,
૧	મી. મોહનલાલ પ્રાણજીવન	,,
૧	મિ. મંછારામ હરજીવન	,,
૧	મિ. કેશવલાલ છગનલાલ	,,
૧	મિ. નર્મદાશંકર ઓઘડલાલ	,,
૧	મિ. મગનલાલ મોતીચંદ	,,
૧	મિ. ખીમજી આણંદજી	,,
૧	મિ. પ્રભુરામ જીવરામ	,,
૧	મિ. અમીચંદ ભીમજી	,,
૧	મિ. મગનલાલ ઝવેર	,,
૧	મિ. રવીશંકર કાશીરામ	

૧ ગોરજી પાનાચંદ હીરાચંદ — આદરીઆણા

૫ શા. માણેકલાલ છગનલાલ — ધાંગધ્રા

૨ મિ, હુકમચંદ કુંવરજી ,,

૧ મિ. ભુધર રવીભાઈ ,,

૧ દવે કાહનજી પ્રભાશંકર ,,

૧ શા. મોહનલાલ મુગટલાલ

જામનગર

૧ શા. ત્રીકમલાલ કરૂણાશંકર ,,

૧ શા. છોટાલાલ કરૂણાશંકર ,,

૧ છગનલાલ ડોસાભાઈ શાહ — ચુડા

શા. છોટાલાલ મોતીલાલ

અમદાવાદ

૧ શા. ભાઉરાવ બાપુરાવ

૧ શા. સાંકળચંદ લલુભાઇ ,,

૧ શા, રણછોડદાસ નરોતમદાસ ,,

૧ મિ. ગણેશજી પ્રભુજી ,,

૨ શા. મણીલાલ અંબાલાલ

સુરત

૧ શા. ડાયાભાઇ અમરચંદ ,,

૨ શા. હરજીવન સામજી

મુંબાઇ

૧ શા. વમળસી મોતીચંદ ,,

૧ શા. હરગોવીંદ મોતીચંદ ,,

૧ શા. જગજીવન સુંદરજિ ,,

૧ શા. ચત્રભુજ ખોડીદાસ

૧ કુંવરશ્રી પ્રતાપસિંહ દેવાભાઈ

રાજકોટ

૧ ભાઇ મોરારજી દેવજી ,,

૧ ભાઇ દેવશી લાધાભાઇ ,,

૧ ભાઇ ભીમજી ત્રીકમજી ,,

૧ ભાઇ હીરજી પ્રેમજી ,,

૧ ભાઇ જેરામ વેલજી ,,

૧ મિ- સદાસીવ ભગવાનજી ,,

૧ શા. દયાશંકર ભવાનીશંકર ,,

૧ શા. નાગજિ દયારામ ચા. કો ધાંગધરા

૧ શા. અભેચંદ કાલીદાસ જેતપુર

૧ રા. વેલશી ગાંગજિ

ધોલેરા

૧ રા. ચત્રભુજ જસરાજ ,,

૧ રા. મોતીચંદ દેવજિ ,,

૧ રા. ગુલાબચંદ પુરશોતમ ,,

૧ રા. ભીકમલાલ ઉજમશી ,,

૧ વકીલ. લાલજિ પુંજાભાઈ

દણવઇ

૧ મિ. હીરાલાલ કાળીદાસ ,,

૧ મિ છગનલાલ ભગવાનજિ ,,

૧ જાદવ લક્ષ્મણસિંહ વેરવાજિ ઇડર

૧ તરવાડી બેહેચરલાલ નીત્યારામ ,,

૧ મિ. વીરજિ વેલજિ

ખંભાળા

૧ મિ. ઓધડ બાપુભાઇ

૧ નેકનામદાર નાથાજિ સા—
હેબ પ્રાનજિ

૧ મિ મોતીચંદ ખુશાલ ,,
૧ શેઠ. હઠીસંગ લાલજિ ,,
૧ મિ. ઉમેદચંદ ડાયાભાઇ ,,
૧ મિ. ભગવાનજી લાલજી ,,
૧ મિ. અમીચંદ હરજી કચોળીયા
૧ મિ. હરગોવિંદ મોતીરામ. વીરમગામ
૧ મિ. તૈયબઅલી હસમાલજી ,,
૧ મિ. બાપાલાલ છગનલાલ ,,
૧ દેશાઇ રાયશંગ કેશવભાઇ ,,
૧ દોશી ફુલચંદ લક્ષ્મિચંદ ,,
૧ શાહ. મગનલાલ હકમચંદ ,,
૧ દોસી પ્રભુદાસ રવચંદ ,,
૧ શાહ. હકમચંદ અમરચંદ ,,
૧ શાહ. દલીચંદ ભગવાનદાસ ,,
૧ શાહ. અમરતલાલ કપુરચંદ ,,
૨૫ શાહ. ઠરજલાલ પ્રભુદાસ ,,
૧ દેશાઈ શ્રી કલ્યાણસિંહજી ફતેસિંહજી પાટડી
૬ દો. લલુભાઇ કુંવરજી વાસવા

૧	શા. પ્રભુદાસ ગોરધનલાલ	,,
૨	રાણાશ્રીમેરૂભા કલ્યાણસિંહજી	બાવલી
૧	શા. હરગોવન જેસંકર	,,
૧	રાણાશ્રી દાનસિંહ જી	,,
૧	શા. મુળજિ દલુરાન	,,
૧	શા. મોતીચંદ પચાણ	,,
૧	મિ. આણંદજિ ગલાભાઈ	રાજકોટ
૧	મિ. ખોડીદાસ ખુશાલ	વીરમગામ
૧	મિ. પ્રાગજિ દેવસી	ધાંગધરા
૧	વઇદ મોહનલાલ કાળીદા	વીરમગામ
૧	ગાંધી. સુખલાલ રતનસી	બોટાદ
૧	શા. સીવલાલ મોતીચંદ	,,
૧	ભાવસાર વીરચંદ હીરાચંદ	,,
૧	શા.. પોપટ હીરાચંદ	,,
